

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за липень 2023 року

Зміст

1. Спори про захист честі, гідності та ділової репутації	6
1.1. Поширення (розміщення) особою фото в соціальній мережі в інтернеті без обмеження кола користувачів, які можуть переглядати це фото, є публічним показом фото, який здійснює ця особа самостійно. Тож використання таких фото іншими особами є правомірним, адже попереднє поширення (розміщення) у соціальній мережі було публічним і за згодою особи, яка своїми діями зробила таку інформацію відкритою.	6
У разі якщо фото були відкриті лише для певного кола користувачів, то публічного розповсюдження таких фото не було, а отже їх використання без згоди особи є неправомірним	6
2. Спори, що виникають з правочинів, зокрема договорів	9
2.1. Розмір збитків у разі вилучення товару за рішенням суду визначається судом з урахуванням ринкових цін, що існували в місці, де зобов'язання має бути виконане, на день пред'явлення позову, якщо інше не встановлено договором або законом, а не на день придбання майна.	9
Суд має підстави визначити розмір збитків, беручи до уваги ринкові ціни, що існували на день ухвалення рішення, якщо на момент ухвалення рішення відповідні ціни істотно зросли порівняно з датою подання позову. Застосування цього правила здійснюється не за ініціативою суду (що було б порушенням принципу диспозитивності процесу), а лише за позовом кредитора (позивача)	9
2.2. Наданий суду Національним банком України Звіт про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку (форма № 625) може бути належним і допустимим доказом неповернення коштів банком вкладнику та в сукупності з іншими доказами підтверджувати укладення між сторонами відповідних банківських договорів і внесення відповідних коштів за цими договорами	11
2.3. З огляду на правило тлумачення умов договору contra proferentem вказівка в договорі купівлі-продажу нерухомого майна, проєкт якого підготовлено продавцем, на курс умовної одиниці до гривні на день укладення договору, без подальшої узгодженої сторонами сплати коштів з прив'язкою до іноземної валюти, не є підставою для висновку щодо наміру сторін визначити ціну договору у гривнях з урахуванням курсу долара США на день платежу	15
2.4. Відсутність згоди кредитора на переведення боргу не зумовлює	

нікчемності договору про переведення боргу між новим і первісним боржниками, а свідчить, що такий договір не породив правових наслідків для кредитора, тобто не відбулося переведення боргу	17
3. Спори, що виникають із трудових правовідносин	20
3.1. При вирішенні спору щодо правомірності проведення службового розслідування стосовно директора комунального підприємства визначальним є не тільки належність такої особи до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, але й наявність однієї або декількох підстав для ініціювання та проведення службового розслідування, передбачених пунктом 1 Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 року № 950.	20
Повноваження щодо видання розпоряджень про проведення службових розслідувань стосовно осіб, які очолюють комунальні підприємства, засновником яких є міська рада, належать міському голові як очільнику органу місцевого самоврядування	20
3.2. При вирішенні спорів про виплату премій, винагород за підсумками роботи за рік чи за вислугу років, надбавок і доплат необхідно виходити з нормативно-правових актів, якими визначено умови та розмір цих виплат. Працівники, на яких поширюється дія зазначених нормативно-правових актів, можуть бути позбавлені таких виплат (або розмір останніх може бути зменшено) лише у випадках і за умов, передбачених цими актами. З мотивів відсутності коштів у проведенні вказаних виплат може бути відмовлено в тому разі, коли вони обумовлені в зазначених актах наявністю певних коштів чи фінансування.	23
Роботодавець вправі самостійно визначити критерії нарахування та виплати одноразової винагороди за вислугу років, її розмір, в тому числі й з урахуванням фінансового стану. Проте ненарахування такої взагалі прямо суперечить умовам колективного договору і порушує вимоги статті 5 Закону України «Про колективні договори та угоди»	23
4. Спори, що виникають із житлових правовідносин	27
4.1. Звільнення працівника у зв'язку з переведенням за взаємною згодою сторін не припиняє права безстрокового найму квартири згідно з умовами договору найму, а отже не передбачає виселення його та членів сім'ї без надання іншого житлового приміщення	27
5. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	29

- 5.1.** Суд залучає іпотекодержателя до участі у справі за позовом одного з подружжя до іншого з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, за умови, якщо з урахуванням конкретних обставин справи встановить, що рішення суду може вплинути на права та обов'язки іпотекодержателя. 29
- У разі задоволення позову одного з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, інший з подружжя, який не був стороною договору іпотеки, а надав лише згоду на вчинення договору іпотеки іншим з подружжя, стає співипотекодавцем. Рішення суду про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, є підставою для внесення до державного реєстру запису про те, що така особа є співипотекодавцем 29
- 5.2.** У спорах між батьками про визначення місця проживання дитини до 14 років сама дитина через своїх батьків, усиновлювачів, опікунів чи інших осіб, визначених законом, не може виступати позивачем чи третьою особою із самостійними вимогами, оскільки такі спори є спорами між батьками щодо визначення місця проживання дитини, при вирішенні яких дитина з урахуванням статті 171 СК України та статті 12 Конвенції про права дитини висловлює свою думку та бажання щодо проживання разом з одним із батьків. Якщо малолітня дитина бажає проживати з одним із батьків, то її інтерес збігатиметься з інтересом одного з батьків, і в такому випадку самостійна вимога малолітньої дитини відсутня. Якщо малолітня дитина звертається з позовом через одного з батьків як законного представника, це буде позов із такою самою вимогою, що й позов батька чи матері дитини 33
- 5.3.** Спадкоємці (дружина, батьки та діти) чоловіка, якого записано після його смерті батьком дитини, можуть оспорювати його батьківство, якщо він не знав або не міг знати про вагітність жінки, з якою перебував у шлюбі, згідно з частиною третьою статті 137 СК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону 34
- 6. Питання процесуального права** 38
- 6.1.** Вирішення спору із суб'єктом владних повноважень щодо права на отримання страхових виплат відповідно до частини другої, пункту 3 частини шостої статті 12, пункту 2 частини першої статті 263 КАС України має розглядатися за правилами адміністративного судочинства 38

6.2. Суд відмовляє в затвердженні мирової угоди щодо розірвання шлюбу, оскільки відповідно до статті 110 СК України розірвання шлюбу можливе лише за рішенням суду, тому такі умови мирової угоди є невиконуваними	41
6.3. Сам по собі факт, що майнова шкода, завдана суб'єкту владних повноважень його працівником під час проходження публічної служби, не змінює правової природи спору, який стосується відшкодування шкоди в порядку регресу на підставі статей 1172, 1191 ЦК України, та не перетворює такий спір на публічно-правовий	42
6.4. Забезпечення позову про поділ майна осіб, які проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу, у вигляді встановлення заборони на відчуження нерухомого майна, яке є предметом іпотеки, на яке вже було накладено арешт у порядку примусового виконання судового рішення та звернуто стягнення, не може вважатися допустимим заходом охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій з боку відповідача	44
7. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС	46
7.1. Розрахунок заборгованості за аліментами боржника, який веде особисте селянське господарство, державному виконавцю потрібно проводити за загальним правилом – виходячи з фактичного заробітку (доходу) (частина перша статті 195 СК України), а не із застосуванням положень частини другої статті 195 СК України, виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості	46
7.2. Тлумачення підпункту 5 пункту 27 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України, з урахуванням принципу розумності, свідчить, що заборона безоплатної передачі земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації не поширюється на випадки виконання рішення суду, яке набрало законної сили	49
7.3. Законодавець не наділив суд повноваженнями відшкодовувати моральну шкоду чи збитки ухвалою, постановленою за результатами розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця. Скаргу в частині вимог про відшкодування моральної шкоди (або будь-яких вимог, які розглядаються в порядку позовного провадження) суд залишає без розгляду і роз'яснює заявнику його право на звернення до суду з такими вимогами в порядку позовного провадження	51

1. Спори, про захист честі, гідності та ділової репутації

1.1. Поширення (розміщення) особою фото в соціальній мережі в інтернеті без обмеження кола користувачів, які можуть переглядати це фото, є публічним показом фото, який здійснює ця особа самостійно. Тож використання таких фото іншими особами є правомірним, адже попереднє поширення (розміщення) у соціальній мережі було публічним і за згодою особи, яка своїми діями зробила таку інформацію відкритою.

У разі якщо фото були відкриті лише для певного кола користувачів, то публічного розповсюдження таких фото не було, а отже їх використання без згоди особи є неправомірним

19 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовами ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3 про визнання неправомірним використання відповідачем фотозображень, належних позивачам, розміщених ОСОБА_3 у мережі Інтернет на її сторінці в соціальній мережі «Facebook» під публікацією посту (далі – допис) та таким, що призвело до розголошення персональних даних третім особам, а саме поширення інформації про приватне (сімейне) життя позивачів; визнання обставин поширення ОСОБА_3 в мережі Інтернет на її сторінці в соціальній мережі «Facebook» з назвою «ОСОБА_4» ІНФОРМАЦІЯ_1 негативної, недостовірної інформації, що не відповідає дійсності, порушує права і свободи ОСОБА_2, принижує честь, гідність, ділову репутацію керівника КП «РИТУАЛ СЕРВІС ПЛЮС»; зобов'язання вчинити певні дії та відшкодування моральної шкоди.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 подружжя.

ОСОБА_2 обіймав та на цей час обіймає посаду керівника (директора) КП «РИТУАЛ СЕРВІС ПЛЮС», працює за строковим контрактом.

ОСОБА_3 є депутатом міської ради.

ОСОБА_1 має власну сторінку в соціальній мережі «Facebook», на якій публікує різні дописи. Обліковий запис ОСОБА_1 за технічними налаштуваннями має обмеження у конфіденційності (обмеженість доступу для осіб, які не є її підписниками), а також заборону коментування та поширення (репосту) розміщених нею публікацій, у тому числі фото.

ОСОБА_2 має власну сторінку в соціальній мережі «Facebook», на якій також публікує різні дописи, у тому числі такі, що стосуються діяльності КП «РИТУАЛ СЕРВІС ПЛЮС». Обліковий запис ОСОБА_2 за технічними налаштуваннями не має обмежень у доступі до його сторінки та здійснених ним публікацій для осіб, які не є його підписниками.

ОСОБА_3 має також власну сторінку в соціальній мережі «Facebook», на її сторінку підписана значна кількість осіб.

Позивачі зазначали, що відповідач публікує на своїй сторінці в соціальній мережі «Facebook» фото з їх зображеннями та різні дописи із образливими назвами.

Рішенням районного суду позовні вимоги позивачів задоволено частково.

Постановою апеляційного суду змінено рішення районного суду в частині розміру відшкодування моральної шкоди та компенсації судового збору. В іншій частині рішення суду залишено без змін.

Постановою Верховного Суду судові рішення в частині задоволення позовних вимог скасовано та ухвалено в цій частині нове рішення, яким відмовлено в задоволенні позовів, з огляду на таке.

Згідно з частиною першою статті 277 ЦК України фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації.

Відповідно до частин першої, третьої статті 308 ЦК України фотографія, інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, можуть бути публічно показані, відтворені, розповсюджені лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті – за згодою осіб, визначених частиною четвертою статті 303 цього Кодексу. Фотографія може бути розповсюджена без дозволу фізичної особи, яка зображена на ній, якщо це викликано необхідністю захисту її інтересів або інтересів інших осіб.

Тлумачення статті 308 ЦК України дає підстави стверджувати, що за загальним правилом фотографія, на якій зображено фізичну особу, може бути публічно показана, відтворена, розповсюджена тільки за згодою фізичної особи. Винятком є випадки, за яких фізична особа позувала авторові за плату, або ж це викликано необхідністю захисту інтересів зображеної фізичної особи або інтересів інших осіб.

Втім в останньому випадку потрібно враховувати, що використання будь-якої інформації, що посягає на приватність особи, має бути виправдана переважаючим публічним інтересом. Для уникнення неправомірного втручання у приватне життя особи потрібно утриматися від публікації відверто особистих фотографій, якщо тільки це безпосередньо не стосується питання публічного інтересу.

Законодавство не визначає, як має бути оформлена згода фізичної особи на використання фотографії з її зображенням. Тобто, надаючи оцінку існуванню відповідної згоди, потрібно враховувати, що згода може бути надана у письмовому вигляді, усно, а також у формі мовчазної згоди.

Мовчазна згода може проявлятися в тому, що особа знала й бачила, що її знімають на фото чи відеокамеру, але не висловила своїх заперечень щодо проведення зйомок, а також у випадку самостійного розміщення фото чи

відеозображення для необмеженого кола користувачів і без зазначення про існування авторських чи суміжних прав на них.

Верховний Суд встановив, що суди першої та апеляційної інстанцій дійшли помилкових висновків про часткове задоволення позовів ОСОБА_1 та ОСОБА_2 в частині вимог, що стосуються використання ОСОБА_3 фото із зображеннями позивачів, які спершу були опубліковані внаслідок спільних дій останніх у соціальній мережі «Facebook» на сторінці ОСОБА_2, яка відкрита для перегляду необмеженого кола користувачів. Відтак використання відповідачкою фото є правомірним, адже попереднє розміщення у соціальній мережі було публічним і за згодою осіб, які своїми діями зробили таку інформацію відкритою.

Також суди попередніх інстанцій дійшли помилкових висновків про часткове задоволення позову ОСОБА_2 в частині вимог, що стосуються визнання інформації недостовірною та зобов'язання її спростувати, оскільки частина оспоруваної інформації, викладена відповідачем зі слів мешканців територіальної громади міста, а інша частина інформації має характер оціночних суджень, є суб'єктивною думкою відповідача, зокрема, щодо діяльності позивача та комунального підприємства, яке він очолює. Питання захисту ділової репутації КП «РИТУАЛ СЕРВІС ПЛЮС» не є предметом спору у справі, що переглядається, а стосовно ОСОБА_2 як керівника КП «РИТУАЛ СЕРВІС ПЛЮС» в жодному з дописів ОСОБА_3 не стверджувала про його причетність до корупційних схем, поборів, шахрайства, мародерства. ОСОБА_2 як керівник комунального підприємства є публічною особою, тому межа допустимої критики стосовно нього як публічної особи є значно ширшою.

Верховний Суд вважає, що поширення (розміщення) фото у соціальній мережі в Інтернеті без обмеження кола користувачів, які можуть переглядати це фото, є публічним показом фото, яке здійснює ця особа самостійно. Тож використання таких фото є правомірним, адже попереднє поширення (розміщення) у соціальній мережі було публічним і за згодою особи, яка своїми діями зробила таку інформацію відкритою. У випадку якщо фото були відкриті лише для певного кола користувачів, то публічного розповсюдження таких фото не було, а отже, їх використання без згоди особи є неправомірним.

Водночас, Верховний Суд наголосив на тому, що хоча опублікована відповідачкою інформація й містить елементи провокативного характеру, однак її не можна витлумачити як таку, що містить фактичні дані, оскільки вона є оцінкою дій і не містить стверджень про порушення законодавства чи моральних принципів, а лише дає можливість проаналізувати та сприйняти зміст інформації згідно з власними суб'єктивними переконаннями.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 липня 2023 року у справі № 214/11028/21 (провадження № 61-13067св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112433950>.

2. Спори, що виникають з правочинів, зокрема договорів

2.1. Розмір збитків у разі вилучення товару за рішенням суду визначається судом з урахуванням ринкових цін, що існували в місці, де зобов'язання має бути виконане, на день пред'явлення позову, якщо інше не встановлено договором або законом, а не на день придбання майна.

Суд має підстави визначити розмір збитків, беручи до уваги ринкові ціни, що існували на день ухвалення рішення, якщо на момент ухвалення рішення відповідні ціни істотно зросли порівняно з датою подання позову. Застосування цього правила здійснюється не за ініціативою суду (що було б порушенням принципу диспозитивності процесу), а лише за позовом кредитора (позивача)

03 липня 2023 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення грошових коштів.

Судами встановлено, що згідно з договором купівлі-продажу квартири від 19 липня 2017 року ОСОБА_2 продала, а ОСОБА_1 придбала квартиру АДРЕСА_1.

У пункті 2 вказаного договору купівлі-продажу передбачено, що продаж квартири здійснено за 150 353,00 грн. У пункті 5 договору купівлі-продажу зазначено, що продавець вважає вигідною для себе ціну продажу.

Рішенням районного суду у справі № 754/11747/18 у задоволенні позову ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 до ОСОБА_6 та ОСОБА_1, третя особа – ОСОБА_2, про визнання права власності на спірну квартиру та витребування майна відмовлено. У задоволенні позову ОСОБА_2 до ОСОБА_3, ОСОБА_5, ОСОБА_4, ОСОБА_6 та ОСОБА_1 про визнання прав іпотекодержателя відмовлено.

Постановою апеляційного суду у зазначеній справі рішення районного суду скасовано та ухвалено нове судове рішення, витребувано із незаконного володіння ОСОБА_1 5/8 часток квартири у володіння ОСОБА_3, та по 1/8 частці вказаної квартири у володіння ОСОБА_4 і ОСОБА_5.

Відповідно до звіту про оцінку вартості нерухомого майна ринкова вартість об'єкта оцінки становить 2 184 275 грн, вартість 7/8 часток цього об'єкта становить 1 911 240,62 грн.

Заочним рішенням районного суду у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено.

Постановою апеляційного суду заочне рішення районного суду скасовано і ухвалено нове судове рішення, стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 грошові кошти у розмірі 1 911 240,62 грн.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

Збитки визначаються з урахуванням ринкових цін, що існували на день добровільного задоволення боржником вимоги кредитора у місці, де зобов'язання має бути виконане, а якщо вимога не була задоволена добровільно, – у день пред'явлення позову, якщо інше не встановлено договором або законом. Суд може задовольнити вимогу про відшкодування збитків, беручи до уваги ринкові ціни, що існували на день ухвалення рішення (частина третя статті 623 ЦК України).

У разі вилучення за рішенням суду товару у покупця на користь третьої особи на підставах, що виникли до продажу товару, продавець має відшкодувати покупцеві завдані йому збитки, якщо покупець не знав або не міг знати про наявність цих підстав (частина перша статті 661 ЦК України).

У статті 661 ЦК України законодавець закріпив право покупця вимагати від продавця відшкодування збитків, завданих продавцю евікцією товару. При цьому спеціальних правил щодо визначення складу та розміру таких збитків стаття 661 ЦК України не містить, фактично відсилаючи до загальних положень статей 22 і 623 ЦК України.

Положення частини третьої статті 623 ЦК України конкретизують загальний принцип повного відшкодування (частина третя статті 22 ЦК України), а тому є справедливими й для будь-яких інших правовідносин, крім зобов'язальних. Оскільки у будь-якому випадку йдеться про те, що кредитор має отримати рішення про присудження відшкодування, реальна грошова цінність якого є адекватною економічній ситуації в суспільстві та цінності відповідних матеріальних благ на момент ухвалення судом відповідного рішення. При ухваленні рішення про стягнення збитків суд має найбільш повно відновити порушене право кредитора.

Отже, суд має підстави визначити розмір збитків саме за правилами другого речення частини третьої статті 623 ЦК України, якщо на момент ухвалення рішення відповідні ціни істотно зросли порівняно із датою подання позову. Але застосування цього правила здійснюється не за ініціативою суду (що було б порушенням принципу диспозитивності процесу), а лише за позовом кредитора (позивача).

Розмір збитків у разі вилучення товару за рішенням суду визначається судом за правилами частини третьої статті 623 ЦК України: якщо вимога кредитора не була задоволена боржником добровільно, то збитки визначаються з урахуванням ринкових цін, що існували у місці, де зобов'язання має бути виконане, на день пред'явлення позову, якщо інше не встановлено договором або законом. Водночас суд може задовольнити вимогу про відшкодування збитків, беручи до уваги ринкові ціни, що існували на день ухвалення рішення, керуючись при цьому загальними принципами повного відшкодування збитків, справедливості, добросовісності та розумності.

Апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що при розгляді справи № 754/11747/18 судом встановлено, що ОСОБА_6 не мав права на відчуження спірної квартири у зв'язку із порушенням порядку набуття на неї прав, а ОСОБА_2 була залучена до участі у справі, в якій було ухвалено рішення про витребування 7/8 часток спірної квартири у добросовісного набувача – ОСОБА_1.

Отже, апеляційний суд дійшов правильного висновку про те, що ОСОБА_2, як продавець квартири, повинна відшкодувати ОСОБА_1 збитки у вигляді дійсної вартості майна, а саме у розмірі ринкової вартості 7/8 часток квартири – 1 911 240,62 грн, яка підтверджується звітом про оцінку вартості нерухомого майна приватного підприємства «Спілка експертів».

З огляду на висновки, зроблені за результатами касаційного перегляду цієї справи, Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду відступила від висновку, викладеного у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 жовтня 2019 року у справі № 206/1193/16-ц (провадження № 61-30679св18), Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 листопада 2019 року у справі № 335/7363/15-ц (провадження № 61-18149св18) та Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14 грудня 2021 року у справі 520/6824/18 (провадження № 61-7468св21), оскільки продавець товару, вилученого за рішенням суду, повинен відшкодувати покупцю збитки у вигляді дійсної вартості майна, тобто з урахуванням ринкових цін, що існували у місці, де зобов'язання має бути виконане, на день пред'явлення позову, якщо інше не встановлено договором або законом, а не на день придбання майна.

Також Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду зазначила, що суд має підстави визначити розмір збитків саме за правилами другого речення частини третьої статті 623 ЦК України, якщо на момент ухвалення рішення відповідні ціни істотно зросли порівняно із датою подання позову. Застосування цього правила здійснюється не за ініціативою суду (що було б порушенням принципу диспозитивності процесу), а лише за позовом кредитора (позивача).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 липня 2023 року у справі № 369/6092/20 (провадження № 61-1447сво22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112058227>.

2.2. Наданий суду Національним банком України Звіт про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку (форма № 625) може бути належним і допустимим доказом неповернення коштів банком вкладнику та в сукупності з іншими доказами підтверджувати укладення між сторонами відповідних банківських договорів і внесення відповідних коштів за цими договорами

03 липня 2023 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги Акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк») та ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ КБ «ПриватБанк», треті особи: Національний банк України, Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Фінілон» (далі – ТОВ «ФК «Фінілон»), про розірвання договорів та стягнення грошових коштів.

Суди встановили, що у 2013–2014 роках між ОСОБА_1 і Кримським регіональним управлінням ПАТ КБ «ПриватБанк» було укладено вісім депозитних договорів та два договори карткового рахунку з істотними умовами відповідно до типових публічних договорів приєднання ПАТ КБ «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк»).

01 квітня 2014 року ПАТ КБ «ПриватБанк» зупинило в односторонньому порядку нарахування відсотків за депозитними договорами ОСОБА_1, що підтверджується Звітом про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку (форма № 625), наданим Національним банком України.

18 квітня 2014 року ОСОБА_1 звернувся до ПАТ КБ «ПриватБанк» із заявою про повернення йому грошових коштів за депозитними договорами та 15 листопада 2019 року – за договорами банківських рахунків, однак грошових коштів позивачеві банк не повернув.

Тому позивач звернувся до суду та просив розірвати вісім депозитних договорів, два договори карткового рахунку та стягнути з АТ КБ «ПриватБанк» грошові кошти.

Рішенням районного суду позовні вимоги задоволено частково. Рішення суду мотивовано тим, що факт укладення восьми депозитних договорів, двох договорів карткового рахунку та внесення позивачем грошових коштів на депозитні рахунки підтверджується листом Національного банку України від 11 грудня 2019 року, доданим до нього Звітом про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку (форма № 625), електронною банківською випискою за всіма договорами позивача, засвідченою 21 січня 2020 року головним бухгалтером АТ КБ «ПриватБанк» та мокрою печаткою банку.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове рішення про часткове задоволення позову.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині стягнення коштів за депозитними договорами та ухвалюючи в цій частині нове рішення про відмову в позові, суд апеляційної інстанції керувався тим, що станом на час звернення позивача до банку та на час ухвалення рішення суду першої інстанції позивач не надав доказів на підтвердження укладення між сторонами договорів банківського вкладу, внесення грошових коштів, знаходження на вказаних рахунках коштів та продовження існування договірних відносин між сторонами.

З огляду на викладене апеляційний суд не погодився з доводами позивача та місцевого суду про врахування як доказу облікування коштів на рахунках ОСОБА_1 витягу зі Звіту про концентрацію ризиків з пасивними операціями банку ПАТ КБ «ПриватБанк» станом на 01 квітня 2014 року, наданого Національним банком України.

Переглядаючи справу, Верховний Суд зазначив таке.

Постановою Національного банку України від 19 березня 2003 року № 124 (zareєстрована в Міністерстві юстиції України 07 травня 2003 року за № 353/7674, на даний час втратила чинність на підставі Постанови Національного банку України № 129 від 01 березня 2016 року) було затверджено «Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України», в якій міститься форма № 625 (місячна) «Звіт про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку». Зазначена форма містить відомості про усі істотні умови депозитних договорів контрагентів банку, загальний розмір зобов'язань банку за якими перевищує два мільйони гривень.

Відповідно до пунктів 1.4, 2.7 Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженої Постановою Правління Національного банку України від 27 грудня 2007 року № 481, статті 55 Закону України «Про Національний банк України», статті 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність», Постанови Національного банку України від 01 березня 2016 року № 129 «Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України», в якій міститься форма № 625 (місячна) «Звіт про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку», виключно Національний Банк України може надавати вичерпну інформацію щодо спірного договору та загальної суми зобов'язань Банку за ним перед позивачем (у разі наявності).

Верховний Суд погодився з висновками місцевого суду про те, що наданий до суду позивачем Звіт про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку (форма № 625) є одним із належних доказів, у сукупності з іншими наданими доказами, щодо укладення між ОСОБА_1 і банком відповідних договорів та внесення ним відповідних коштів за цими договорами, який підтверджує неповернення боржником коштів кредиторю.

Також місцевий суд дійшов обґрунтованого висновку, що факт укладення вказаних депозитних договорів підтверджується Витягом з електронного додатка до договору про переведення боргу б/н від 17 листопада 2014 року, що за своїм юридичним змістом фактично є формою банківської виписки (довідки) за всіма банківськими договорами позивача, що є предметом розгляду.

Банк не спростував ані факту укладення депозитних договорів з позивачем, ані факту неповернення грошових коштів на вимогу вкладника.

Колегія суддів вважає неприйнятними висновки апеляційного суду про те, що позивач не надав доказів на підтвердження факту укладення договорів банківських вкладів та зарахування коштів на рахунки, оскільки доказами зарахування коштів є лише оригінали договорів банківських вкладів та оригінали квитанцій про внесення грошових коштів на банківські рахунки, яких позивач не надав.

Суд першої інстанції правильно вважав доведеним факт укладення між сторонами договорів банківських вкладів та внесення грошових коштів на підставі наданого позивачем Звіту про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку (форма № 625) ПАТ КБ «ПриватБанк» та формою банківської виписки (довідки) за всіма банківськими договорами позивача, що є предметом розгляду.

За результатами касаційного перегляду цієї справи Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду встановила підстави для відступу від висновку, викладеного у постановках Верховного Суду від 17 липня 2019 року у справі № 316/265/17 (провадження № 61-4981св19), від 29 січня 2020 року у справі № 757/52212/18-ц (провадження № 61-406св21), від 18 червня 2021 року у справі № 591/2491/19 (провадження № 61-5259св20), де за аналогічних обставин Верховний Суд дійшов протилежного висновку та вважав, що наданий до суду Національним банком України Звіт про концентрацію ризиків за пасивними операціями банку (форма № 625) не може бути належним та допустимим доказом неповернення коштів банком вкладнику та підтверджувати укладення між сторонами відповідних банківських договорів і внесення відповідних коштів за цими договорами.

Встановивши, що після подання позивачем 18 квітня 2014 року заяви про розірвання депозитних договорів суми за спірними договорами банківського вкладу станом на час розгляду справи не були повернені на вимогу позивача, місцевий суд зробив правильний висновок про стягнення суми вкладів разом із нарахованими відсотками станом на 31 березня 2014 року.

Колегія суддів суду касаційної інстанції дійшла висновку, що позивач також має право на стягнення процентів за депозитними договорами в період з 01 квітня 2014 року до 20 квітня 2014 року (день розірвання договорів).

Крім того, Верховний Суд погодився з висновком суду першої інстанції про наявність підстав для стягнення з банку на користь позивача 3 % річних на підставі статті 625 ЦК України за три роки, а саме з 01 квітня 2017 року до 01 квітня 2020 року, оскільки банк не виплатив позивачу суми депозитів після розірвання 20 квітня 2014 року депозитних договорів.

Колегія суддів звернула увагу на усталену практику Верховного Суду, що з моменту розірвання договору банківського вкладу за заявою клієнта на виниклі правовідносини не поширюється дія Закону України «Про захист прав

споживачів», а отже пеня відповідно до частини п'ятої статті 10 цього Закону не нараховується.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 липня 2023 року у справі № 175/4639/19 (провадження № 61-11582сво21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112058271>.

2.3. З огляду на правило тлумачення умов договору contra proferentem вказівка в договорі купівлі-продажу нерухомого майна, проект якого підготовлено продавцем, на курс умовної одиниці до гривні на день укладення договору, без подальшої узгодженої сторонами сплати коштів з прив'язкою до іноземної валюти, не є підставою для висновку щодо наміру сторін визначити ціну договору у гривнях з урахуванням курсу долара США на день платежу

19 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Приватного акціонерного товариства «Фармацевтична фірма «Дарниця» (далі – ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця») у справі за позовом ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за договором купівлі-продажу нерухомого майна.

Суди встановили, що в лютому 1997 року між Закритим акціонерним товариством «Фармацевтична фірма «Дарниця» (продавцем) та ОСОБА_1 і ОСОБА_2 (покупці) укладено договір купівлі-продажу трикімнатної квартири.

У пункті 4 договору зазначено (дослівно): «Продаж здійснено за сорок дві тисячі сто дев'яносто шість гривень, що на момент здійснення операції складає двадцять дві тисячі двісті вісімдесят одну умовну одиницю за курсом Національного банку України на день укладення даного договору».

Згідно з умовою, визначеною пунктом 5 договору, покупець виплачує продавцю повну вартість квартири протягом 15 років з моменту укладення даного договору.

В 2012 році на підставі Закону України «Про акціонерні товариства» Закрите акціонерне товариство «Фармацевтична фірма «Дарниця» змінило свою організаційну форму і стало ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця».

Позивач стверджував, що відповідачі сплатили грошові кошти за договором купівлі-продажу квартири не у повному обсязі, оскільки вартість квартири мала бути визначена за офіційним курсом національної валюти до долара США, встановленим Національним банком України на день платежу, а не на день укладення договору купівлі-продажу квартири, ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» просило стягнути з відповідачів заборгованість за цим договором і три проценти річних за прострочення виконання грошового зобов'язання.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено.

Обґрунтовуючи свої рішення, суди зазначили, що умови пунктів 4, 5 договору купівлі-продажу передбачають визначення ціни продажу у гривнях за курсом долара США до гривні на день укладання договору.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій залишено без змін з огляду на таке.

У статті 169 ЦК Української РСР визначено, що грошові зобов'язання повинні бути виражені і підлягають оплаті в радянській валюті. Вираження і оплата грошових зобов'язань в іноземній валюті допускається лише у випадках і в порядку, встановлених законодавством Союзу РСР.

Відповідно до частин першої, другої статті 533 ЦК України грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях. Якщо у зобов'язанні визначено грошовий еквівалент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом.

Спір стосується питання застосування частин першої та другої статті 533 ЦК України і статті 169 ЦК Української РСР, який діяв на час виникнення спірних правовідносин, щодо можливості встановлення та виконання грошового зобов'язання у гривнях за офіційним курсом іноземної валюти станом на дату кожного платежу чи на дату укладення договору купівлі-продажу квартири, виходячи з можливості або неможливості визначити шляхом тлумачення умов правочину справжній зміст відповідної його умови щодо порядку проведення розрахунку.

Відповідно до частини першої статті 637 ЦК України тлумачення умов договору здійснюється відповідно до статті 213 ЦК України. У частинах третій та четвертій статті 213 ЦК України визначаються загальні способи, що застосовуватимуться при тлумаченні.

Правило тлумачення умов договору *contra proferentem* передбачає, що його застосування вимагає від суду з'ясування авторства спірної договірної умови.

Верховний Суд керувався тим, що, якщо не доведено інше, стороною, яка розробила і (або) запропонувала спірну умову договору, є у договорі, укладеному між особою, що здійснює підприємницьку діяльність, і фізичною особою (у тому числі споживачем), сторона, що здійснює підприємницьку діяльність. При неясності волі сторін суд має вибрати варіант, що відповідає інтересам покупця.

Враховуючи чинне на час укладення договору цивільне законодавство та беручи до уваги, що проект договору купівлі-продажу було підготовлено позивачем, що ніким не оспорюється, колегія суддів вважає, що умови пунктів

4, 5 договору купівлі-продажу передбачають визначення ціни продажу саме у гривнях. А вказівка у договорі на курс умовної одиниці до гривні на день укладення договору, без подальшої узгодженої сторонами сплати коштів з прив'язкою до іноземної валюти, не дає підстав для висновку щодо наміру сторін визначити ціну договору у гривнях з урахуванням курсу долара США на день платежу.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що визначена в договорі купівлі-продажу ціна продажу квартири відповідає офіційному курсу гривні до долара США на день його укладення (42 196 грн, що складає 22 281 умовних одиниці). При цьому під поняттям «умовна одиниця» сторони мали на увазі долар США.

Отже, пункти 4, 5 договору купівлі-продажу від 06 лютого 1997 року визначають суми, що підлягають сплаті з урахуванням офіційного курсу долара США на день укладення договору купівлі-продажу.

Оскільки відповідачі за період з лютого 1997 року до вересня 2011 року сплатили на користь ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» грошові кошти в розмірі 42 196, 00 грн, отже, ними було належно виконано умови договору купівлі-продажу квартири.

З огляду на зазначене суди попередніх інстанцій здійснили правильне тлумачення умов договору купівлі-продажу, зокрема пунктів 4, 5, та ухвалили обґрунтовані судові рішення про відсутність підстав для задоволення позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 липня 2023 року у справі № 753/2971/19 (провадження № 61-7174св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112370142>.

2.4. Відсутність згоди кредитора на переведення боргу не зумовлює нікчемності договору про переведення боргу між новим і первісним боржниками, а свідчить, що такий договір не породив правових наслідків для кредитора, тобто не відбулося переведення боргу

04 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 та касаційну скаргу акціонерного товариства «Комерційний банк «ПриватБанк» (далі – АТ «КБ «ПриватБанк», банк) у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «КБ «ПриватБанк», третя особа – товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Фінілон» (далі – ТОВ «ФК «Фінілон») про захист прав споживачів.

Суди встановили, що в грудні 2013 року між ОСОБА_1 та АТ КБ «ПриватБанк» було укладено депозитний договір, за умовами якого позивачем було розміщено депозитний вклад у розмірі 16 207,11 доларів США строком на 366 днів під 10 % річних.

У пункті 3 договору передбачено, що він неодноразово продовжується за умови відсутності заяви вкладника про бажання забрати кошти. У пункті 5 договору його сторони дійшли згоди, що у вкладника та у банку є право достроково розірвати договір, повідомивши про це один одного за два дні до дати розірвання договору.

У грудні 2019 року позивач направив до банку заяву, в якій повідомив про дострокове розірвання зазначеного депозитного договору. Проте банк відмовив у поверненні його депозиту у зв'язку з припиненням діяльності банку на території АР Крим.

Позивач, повторно звернувшись до банку з листом, крім дострокового розірвання договору, також просив повідомити адресу відділення, в якому він може одержати його депозити разом із нарахованими відсотками.

У листопаді 2014 року між ПАТ КБ «ПриватБанк» та ТОВ «ФК «Фінілон» укладено договір переведення боргу за депозитними договорами та договорами банківського обслуговування, які укладені структурними підрозділами, що здійснювали діяльність на території АР Крим.

Згідно з довідкою ПАТ КБ «ПриватБанк» останній підтвердив факт виконання банком в повному обсязі зобов'язань щодо перерахування на рахунки ТОВ «ФК «Фінілон» грошових коштів ОСОБА_1, сума коштів включає нараховані відсотки по вкладу на дату переведення боргу.

Рішенням Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 26 січня 2022 року у справі № 357/2296/20 за позовом ОСОБА_1 до АТ КБ «ПриватБанк», третя особа – ТОВ «ФК «Фінілон», про захист прав споживачів та повернення депозитних вкладів позовні вимоги ОСОБА_1 задоволено частково. Стягнуто з АТ КБ «Приватбанк» на користь ОСОБА_1 суму вкладу за депозитним договором № SAMDNWFD0070028566200 від 06 грудня 2013 року в розмірі 16 207,11 доларів США та суму нарахованих відсотків в розмірі 9 879,67 доларів США, загалом 26 086,78 доларів США. У задоволенні інших позовних вимог відмовлено. Постановою Київського апеляційного суду від 04 серпня 2022 року вказане рішення змінено шляхом викладення мотивувальної частини в редакції цієї постанови.

Враховуючи те, що банк не повернув позивачу вклад в доларах та нараховані на нього проценти, що свідчить про свідоме триваюче порушення прав позивача на отримання своїх коштів та доходу на них у вигляді нарахованих банком процентів, ОСОБА_1 вважав за необхідне просити суд стягнути пеню згідно з частиною п'ятою статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів», 3% річних на суму вкладу та на суму процентів по вкладу.

У своїй касаційній скарзі представник АТ КБ «ПриватБанк» просив скасувати рішення судів попередніх інстанцій та ухвалити нове рішення про відмову у задоволенні позовних вимог, оскільки суди не надали належної оцінки доказам, наявним у справі, які свідчать про відсутність зобов'язання у банку

перед позивачем та неналежність відповідача у справі, оскільки ТОВ «ФК «Фінілон» є новим боржником та особою, що повинна виконувати зобов'язання за договором, який є предметом спору.

Постановою Верховного Суду оскаржувані судові рішення залишено без змін з огляду на таке.

Боржник у зобов'язанні може бути замінений іншою особою (переведення боргу) лише за згодою кредитора, якщо інше не передбачено законом (стаття 520 ЦК України).

Законодавець встановлює обмеження на заміну боржника у зобов'язанні поза волею кредитора. Такий підхід має на меті убезпечити кредитора від непередбачуваного та неочікуваного ризику невиконання зобов'язання внаслідок заміни особи боржника. Необхідність отримання згоди кредитора на переведення боргу зумовлена тим, що особа боржника завжди має істотне значення для кредитора. При вступі в договірні відносини кредитор розраховував на отримання виконання з огляду на якості конкретного боржника (здатність виконати обов'язок, платоспроможність, наявність у боржника майна тощо).

Як свідчить тлумачення статей 520, 521 ЦК України, при заміні боржника первісний боржник вибуває із зобов'язання і замінюється новим боржником.

Для породження переведенням боргу правових наслідків необхідним є існування таких складових, як вчинення договору (двостороннього правочину) між новим та первісним боржниками, причому такий правочин має вчинитися у такій самій формі, що і правочин, на підставі якого виникло зобов'язання, та надання кредитором згоди на переведення боргу.

Відсутність згоди кредитора на переведення боргу не зумовлює нікчемності договору про переведення боргу між новим та первісним боржниками. Відсутність згоди кредитора на переведення боргу свідчить, що договір про переведення боргу між новим та первісним боржниками не породив правових наслідків для кредитора, тобто не відбулося переведення боргу.

У справі, що переглядалась, суди встановили, що позивач не надавав згоди на переведення боргу за депозитним договором, який було укладено в грудні 2013 року з АТ КБ «ПриватБанк». За таких обставин правильним є висновок судів про те, що договір переведення боргу за депозитними договорами та договорами банківського обслуговування, які укладені структурними підрозділами, що здійснювали діяльність на території АР Крим, укладений 17 листопада 2014 року між ПАТ КБ «ПриватБанк» та ТОВ «ФК «Фінілон», є таким, що не породив правових наслідків для кредитора (ОСОБА_1), тобто не відбулося переведення боргу, а тому саме банк є належним відповідачем.

Верховний Суд також зазначив, що позивач заявив про стягнення пені за порушення прав споживачів банківських послуг на підставі частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» за період з 16 вересня 2021 року до 16 вересня 2022 року, тобто після припинення договірних відносин позивача з банком. Проте суди встановили, що договірні відносини між відповідачем та позивачем припинені з 13 січня 2020 року на підставі поданої вкладником (позивачем) заяви, тому відсутні підстави для стягнення пені за порушення прав споживачів банківських послуг за вказаний період.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 липня 2023 року у справі № 357/7048/22 (провадження № 61-4642св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111999020>.

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. При вирішенні спору щодо правомірності проведення службового розслідування стосовно директора комунального підприємства визначальним є не тільки належність такої особи до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, але й наявність однієї або декількох підстав для ініціювання та проведення службового розслідування, передбачених пунктом 1 Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 року № 950.

Повноваження щодо видання розпоряджень про проведення службових розслідувань стосовно осіб, які очолюють комунальні підприємства, засновником яких є міська рада, належать міському голові як очільнику органу місцевого самоврядування

12 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до виконуючого обов'язки Бердянського міського голови, секретаря міської ради, Бердянської міської ради, Комунального підприємства Бердянської міської ради «Бердянський центральний ринок» (далі – КП БМР «Бердянський центральний ринок») про визнання протиправним та скасування розпорядження, припинення службового розслідування та поновлення на роботі.

Судами встановлено, що в листопаді 2020 року між Бердянською міською радою та ОСОБА_1 укладено контракт, відповідно до якого ОСОБА_1 призначено на посаду директора КП БМР «Бердянський центральний ринок» на термін до 29 грудня 2025 року.

Розпорядженням виконуючого обов'язки Бердянського міського голови, секретарем міської ради, від 23 грудня 2021 року № 396-р «Про створення комісії

з проведення службового розслідування», з урахуванням інформації щодо результатів проведеного аналізу складових витрат у структурі тарифів КП БМР «Бердянський центральний ринок», які введені з 01 грудня 2021 року, листів підприємців, які здійснюють торгівлю на КП БМР «Бердянський центральний ринок», пункту 3.10.10 контракту з директором КП БМР «Бердянський центральний ринок» ОСОБА_1, зобов'язано, зокрема із метою попередження виникнення фінансових ризиків, що можуть вплинути на фінансово-господарську діяльність КП БМР «Бердянський центральний ринок» у процесі прийняття певних управлінських рішень керівником цього підприємства, з урахуванням грубих порушень, які виявлені власником в особі уповноважених Виконавчого комітету Бердянської міської ради, тимчасово, із 24 грудня 2021 року до завершення відповідного аналізу дій керівника цього підприємства, увільнити директора ОСОБА_1 від обов'язку виконувати роботу за укладеним трудовим договором (контрактом від 27 листопада 2020 року) у порядку відсторонення від роботи без збереження заробітної плати та появи на робочому місці з урахуванням вимог чинного законодавства України, у тому числі статті 46 КЗпП України.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій скасовано та ухвалено нове судове рішення, яким позов задоволено частково, скасовано розпорядження від 23 грудня 2021 року № 396-р «Про створення комісії з проведення службового розслідування» та зобов'язано Бердянську міську раду допустити ОСОБА_1 до роботи на посаді директора КП БМР «Бердянський центральний ринок», стягнуто з КП БМР «Бердянський центральний ринок» на користь позивача середній заробіток за час вимушеного прогулу з 24 грудня 2021 року до 27 січня 2022 року з огляду на таке.

Постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 року № 950 затверджено Порядок проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – Постанова № 950 у редакції, чинній на час винесення оскаржуваного розпорядження).

У пункті 1 Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – Порядок), затвердженого Постановою № 950, передбачено, що відповідно до цього Порядку стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які

для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у певних випадках може бути проведено службове розслідування.

Правові підстави відсторонення працівника від роботи власником або уповноваженим органом визначені статтею 46 КЗпП України.

Так, відсторонення працівників від роботи роботодавцем допускається у разі появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони; в інших випадках, передбачених законодавством.

Верховний Суд погодився з висновками судів, що стосовно позивача, який обіймав посаду директора комунального підприємства, тобто був особою, яка прирівнюється до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є застосовним Порядок, затверджений Постановою № 950 (у редакції, чинній на час винесення оскаржуваного розпорядження), тобто стосовно нього могло бути проведено службове розслідування.

Верховний Суд також погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що виконуючий обов'язки міського голови мав усі повноваження міського голови, а тому в силу дискреційних повноважень до його компетенції належало, в тому числі видання розпоряджень з питань службових розслідувань та відсторонення. Повноваження щодо видання розпоряджень про проведення службових розслідувань стосовно осіб, які перебувають у підпорядкуванні міського голови, та осіб, які очолюють комунальні підприємства, засновником яких є міська рада, належать міському голові, як очільнику органу місцевого самоврядування.

Водночас Верховний Суд не погодився з висновками судів про те, що оспорюване розпорядження про проведення службового розслідування стосовно позивача є законним.

Суди при вирішенні спору, застосовуючи положення Порядку, не звернули уваги на те, що відповідно до пункту 1 Порядку службове розслідування може бути проведено у чотирьох конкретно визначених випадках. З огляду на підстави позову сторона відповідача повинна була довести, а суди встановити, наявність однієї або декількох підстав, передбачених пунктом 1 Порядку, для ініціювання та проведення службового розслідування.

Оспорюване розпорядження не містить посилання на жодну з підстав, передбачених пунктом 1 Порядку для проведення службового розслідування, як-то: невиконання або неналежне виконання позивачем службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, що призвело до людських жертв або заподіяло значну матеріальну чи моральну шкоду громадянину, державі, підприємству, установі, організації чи об'єднанню громадян; недодержання позивачем антикорупційного законодавства, які могли бути підставами ініціювання про

проведення службового розслідування з ініціативи виконуючого обов'язки міського голови, оскільки інші, передбачені Порядком підстави проведення службового розслідування, ініціюються іншими суб'єктами.

Суди попередніх інстанції неправильно застосували норми матеріального права, а саме не застосували положення пункту 1 Порядку, що підлягало застосуванню до спірних правовідносин.

Верховний Суд дійшов висновку, що на час прийняття оскаржуваного розпорядження були відсутні підстави, передбачені пунктом 1 Порядку для проведення службового розслідування стосовно позивача, а тому оспорюване розпорядження є незаконним та підлягає скасуванню, відповідно, і наступні дії, вчинені щодо позивача, як-то увільнення його від виконання обов'язків на час проведення службового розслідування, також є незаконними.

Верховний Суд врахував, що у статті 46 КЗпП України встановлений вичерпний перелік випадків відсторонення працівника.

Оскільки порушень, передбачених законом, за які позивач може бути відсторонений від роботи, відповідач у розпорядженні не зазначив, тому це розпорядження в частині увільнення позивача від обов'язку виконувати роботу в порядку відсторонення від роботи без збереження заробітної плати та появи на робочому місці є таким, що прийняте з порушенням вимог трудового законодавства, зокрема статті 46 КЗпП України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 липня 2023 року у справі № 331/147/22 (провадження № 61-4299св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112287891>.

3.2. При вирішенні спорів про виплату премій, винагород за підсумками роботи за рік чи за вислугу років, надбавок і доплат необхідно виходити з нормативно-правових актів, якими визначено умови та розмір цих виплат. Працівники, на яких поширюється дія зазначених нормативно-правових актів, можуть бути позбавлені таких виплат (або розмір останніх може бути зменшено) лише у випадках і за умов, передбачених цими актами. З мотивів відсутності коштів у проведенні вказаних виплат може бути відмовлено в тому разі, коли вони обумовлені в зазначених актах наявністю певних коштів чи фінансування. Роботодавець вправі самостійно визначити критерії нарахування та виплати одноразової винагороди за вислугу років, її розмір, в тому числі й з урахуванням фінансового стану. Проте ненарахування такої взагалі прямо суперечить умовам колективного договору і порушує вимоги статті 5 Закону України «Про колективні договори та угоди»

05 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1

до Державного підприємства «Фінансування інфраструктурних проектів» (далі – ДП «Фінансування інфраструктурних проектів») про стягнення заробітної плати в частині одноразової винагороди за вислугу років.

Суди встановили, що згідно із записами, що містяться в трудовій книжці, позивача, його з 2013 року прийнято на посаду заступника директора з юридичних питань ДП «Фінансування інфраструктурних проектів».

На підставі наказу ДП «Фінансування інфраструктурних проектів» від 30 липня 2021 року № 307-к ОСОБА_1 звільнено із займаної посади у зв'язку зі скороченням чисельності та штату працівників відповідно до пункту 1 частини першої статті 40 КЗпП України.

Між адміністрацією та трудовим колективом ДП «Фінансування інфраструктурних проектів» 01 вересня 2014 року укладений колективний договір, який діяв на підприємстві з 01 січня 2015 року та на момент звільнення позивача.

Відповідно до пункту 3.4 колективного договору ДП «Фінансування інфраструктурних проектів» оплата праці працівників підприємства здійснюється у вигляді заробітної плати, що складається з основної заробітної плати, компенсаційних і заохочувальних виплат; пункту 3.5 колективного договору – на підприємстві встановлені доплати, надбавки, премії і винагороди, передбачені колективним договором згідно з додатками № № 2, 3 та 4.

Позивач отримував одноразову винагороду за вислугу років протягом 2015–2019 років та не отримав доплату за 2020–2021 роки.

Рішенням районного суду позов задоволено частково. Стягнуто з відповідача на користь позивача заробітну плату в частині одноразової винагороди за вислугу років за 2020 та 2021 роки. У решті позовних вимог відмовлено.

Частково задовольняючи позов, суд першої інстанції посилався на умови колективного договору та керувався тим, що позивач отримував одноразову винагороду за вислугу років протягом 2015–2019 років, проте не отримав доплату за 2020–2021 роки; будь-яких доказів, які б свідчили про неправомірність виплати одноразової винагороди за вислугу років щорічно позивачу, відповідач до суду не надав.

Водночас суд першої інстанції дійшов висновку про відмову в задоволенні вимоги про стягнення компенсації втрати частини доходів у зв'язку з порушенням термінів їх виплати, оскільки виплата одноразової винагороди за вислугу років є оспорюваною відповідачем і наслідки щодо нарахування компенсації можуть бути застосовані у випадку несвоєчасної виплати такої винагороди після набрання рішенням суду законної сили.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано, у задоволенні позову відмовлено.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду скасовано, рішення районного суду залишено в силі з огляду на таке.

Статтею 5 Закону України «Про колективні договори і угоди» визначено, що умови колективних договорів і угод, укладених відповідно до чинного законодавства, є обов'язковими для підприємств, на які вони поширюються, та сторін, які їх уклали.

Згідно з положенням статті 13 КЗпП України зміст колективного договору визначається сторонами в межах їх компетенції, а в колективному договорі встановлюються взаємні зобов'язання сторін щодо регулювання виробничих, трудових, соціально-економічних відносин, зокрема, нормування і оплати праці, встановлення форм, системи, розмірів заробітної плати та інших видів трудових виплат (доплат, надбавок, премій та ін.).

Відповідно до частини першої статті 47 КЗпП України власник або уповноважений ним орган зобов'язаний в день звільнення видати працівникові копію наказу (розпорядження) про звільнення, провести з ним розрахунок у строки, зазначені у статті 116 цього Кодексу, а також на вимогу працівника внести належні записи про звільнення до трудової книжки, що зберігається у працівника.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції, керувався тим, що одноразова винагорода за вислугу років згідно з Положенням про порядок виплати одноразової винагороди за вислугу років, що є додатком № 4 до колективного договору, виплачується працівникам відповідно після підписання відповідних розпорядчих документів і з періодичністю, що визначена цим Положенням. За висновками апеляційного суду жодним пунктом згаданого Положення не визначено періодичність та строки виплати такої винагороди, сама назва виплати містить слово «одноразова», що означає її одноразовість, позивач не має відповідного права на отримання винагороди за вислугу років, оскільки одноразово таке право вже було ним реалізовано, а в частині виплати винагороди за вислугу років враховується рішення власника та фінансова спроможність підприємства, які є вирішальними.

Колегія суддів Верховного Суду не погодилась із такими висновками апеляційного суду та вважає їх неправильними з огляду на наведені приписи трудового законодавства, зміст колективного договору та Положення про порядок виплати одноразової винагороди за вислугу років (додаток № 4 до колективного договору ДП «Фінансування інфраструктурних проєктів»).

Верховний Суд керувався тим, що при вирішенні спорів про виплату премій, винагород за підсумками роботи за рік чи за вислугу років, надбавок і доплат необхідно виходити з нормативно-правових актів, якими визначено умови та розмір цих виплат. Працівники, на яких поширюються зазначені нормативно-правові акти, можуть бути позбавлені таких виплат (або розмір останніх може бути зменшено) лише у випадках і за умов, передбачених цими

актами. З мотивів відсутності коштів у проведенні вказаних виплат може бути відмовлено в тому разі, коли вони обумовлені в зазначених актах наявністю певних коштів чи фінансування.

Твердження апеляційного суду про те, що заявлена позивачем виплата за вислугу років є одноразовою виплатою, а не щорічною, та виплачується за рішенням керівництва, враховуючи фінансову спроможність підприємства, є помилковим, оскільки з умов колективного договору ДП «Фінансування інфраструктурних проектів», який діяв на підприємстві з 01 січня 2015 року, та Положення про порядок виплати одноразової винагороди за вислугу років випливає, що така винагорода повинна виплачуватися працівникам щороку, а умови щодо її виплати, залежно від рішення керівництва чи враховуючи фінансову спроможність підприємства, відсутні.

Визначаючи повноваження відповідача у спірних правовідносинах дискреційними, апеляційний суд зробив необґрунтований висновок, що роботодавець вправі на власний розсуд не виконувати Положення про порядок виплати одноразової винагороди за вислугу років, що є складовою колективного договору, зокрема у частині дотримання особливих умов щодо оплати праці позивача.

Посилання відповідача та апеляційного суду на те, що згідно з Положенням про порядок виплати одноразової винагороди за вислугу років встановлений максимальний розмір винагороди, проте він може бути і мінімальним (наприклад, у розмірі 1,0 посадового окладу), не може бути підставою для позбавлення працівника передбаченого умовами колективного договору права на отримання спірної виплати, а розрахований позивачем граничний розмір винагороди за вислугу років у розмірі 6,0 в частках посадового окладу обумовлений та відповідає пунктам 1.1, 1.2 Положення про порядок виплати одноразової винагороди за вислугу років.

Так, роботодавець вправі самостійно визначити критерії нарахування та виплати цієї надбавки/винагороди, її розмір, в тому числі й з урахуванням фінансового стану. Проте ненарахування такої взагалі прямо суперечить умовам колективного договору і порушує вимоги статті 5 Закону України «Про колективні договори та угоди».

У свою чергу, повно та всебічно встановивши обставини справи, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що ДП «Фінансування інфраструктурних проектів» безпідставно не виплатило ОСОБА_1 винагороду за вислугу років за 2020 рік та за період з 01 січня 2021 року до дати його звільнення – у липні 2021 року, яка передбачена колективним договором підприємства. При цьому суд обґрунтовано зменшив розмір стягуваної винагороди за вислугу років за 2021 рік, оскільки ОСОБА_1 пропрацював не цілий рік.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 липня 2023 року у справі № 306/2066/21 (провадження № 61-3059св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112315101>.

4. Спори, що виникають із житлових правовідносин

4.1. Звільнення працівника у зв'язку з переведенням за взаємною згодою сторін не припиняє права безстрокового найму квартири згідно з умовами договору найму, а отже не передбачає виселення його та членів сім'ї без надання іншого житлового приміщення

12 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Науково-виробнича фірма «Форум» (далі – ТОВ «НВФ «Форум») у справі за позовом ТОВ «НВФ «Форум» до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, яка діє в інтересах ОСОБА_4, треті особи: Департамент реєстраційних послуг Запорізької міської ради, Відділ по Дніпровському району служби (управління) у справах дітей Запорізької міської ради, про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження майном шляхом виселення без надання іншого житла і зняття з реєстрації місця проживання.

Судами встановлено, що в липні 1993 року ОСОБА_1 був прийнятий на посаду каменяра до малого підприємства – науково-виробнича фірма «Форум». Після перереєстрації підприємства, ОСОБА_1 залишився працювати на тій самій посаді у ТОВ «НВФ «Форум».

Згідно з пунктом 1.1 договору найму житлового приміщення наймодавець (ТОВ «НВФ «Форум») передав наймачу (ОСОБА_1) та членам його сім'ї: ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_5, у користування трикімнатну квартиру, згодом наймачі житла були зареєстровані в зазначеній квартирі.

Розділом 2 договору найму визначено обов'язки сторін, зокрема, пунктом 2.1 передбачено передачу квартири у безстрокове користування наймача або одному з перелічених членів його сім'ї, якщо наймач пропрацює у фірмі не менше 15 років.

Другим абзацом пункту 2.1 договору передбачено, що у випадку переведення наймача за угодою сторін на іншу роботу або у зв'язку з неможливістю виконання роботи за попередньою посадою за станом здоров'я в результаті отриманої виробничої травми зайнята квартира залишається у користуванні наймача.

У 2002 році ОСОБА_1 був звільнений із займаної посади за власним бажанням на підставі статті 38 КЗпП України.

Рішенням районного суду позов задоволено, усунуто перешкоди у праві користування та розпорядження спірною квартирою шляхом виселення

відповідачів з квартири без надання іншого житлового приміщення, зобов'язано Департамент реєстраційних послуг міської ради зняти відповідачів з реєстрації місця проживання.

Рішення суду мотивовано тим, що умовою проживання відповідачів у квартирі була робота ОСОБА_1 у ТОВ «НВФ «Форум» не менше 15 років. Оскільки він за власним бажання звільнився з роботи, пропрацювавши лише близько 7 років, то втратив право проживання у квартирі. Крім того, ОСОБА_1 порушив умови договору найму, зареєструвавши місце проживання ОСОБА_4 в зазначеній квартирі без згоди власника нерухомого майна.

Постановою апеляційного суду скасовано рішення районного суду, у задоволенні позову відмовлено.

Судове рішення апеляційного суду мотивовано тим, що умовами договору найму передбачено три випадки, коли право безстрокового використання квартири залишається за наймачем: якщо наймач пропрацює на фірмі не менше 15 років; у випадку переведення наймача за угодою сторін на іншу роботу; у зв'язку з неможливістю виконання роботи за станом здоров'я в результаті виробничої травми. Оскільки ОСОБА_1 був звільнений з ТОВ «НВФ «Форум» у зв'язку з переведенням за взаємною згодою сторін, то за ним залишилося право безстрокового найму квартири й він і його сім'я не можуть бути виселені без надання іншого житлового приміщення.

Крім того, наймач не порушив умови договору найму, зареєструвавши місце проживання малолітньої дитини без згоди власника нерухомого майна.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

За згодою власника будинку (квартири) член його сім'ї вправі вселяти в займане ним жиле приміщення інших членів сім'ї. На вселення до батьків їх неповнолітніх дітей згоди власника не потрібно (частина друга статті 156 ЖК України).

Жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність. Дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання (стаття 16 Конвенції ООН про права дитини).

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду про те, що позов ТОВ «НВФ «Форум» є необґрунтованим, оскільки ОСОБА_1 у встановленому порядку, передбаченому умовами договору найму з позивачем, здобув право безстрокового використання квартири, тому виселення його та членів його сім'ї з неї без надання іншого житла є незаконним. Суд апеляційної інстанції також правильно вказав, що вселення малолітньої дитини без згоди власника майна не є порушенням договору в силу закону.

Виконавши умови, зазначені у договорі найму, ОСОБА_1 набув право користування квартирою.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 липня 2023 року у справі № 334/8158/17 (провадження № 61-3442св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112287777>.

5. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

5.1. Суд залучає іпотекодержателя до участі у справі за позовом одного з подружжя до іншого з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, за умови, якщо з урахуванням конкретних обставин справи встановить, що рішення суду може вплинути на права та обов'язки іпотекодержателя.

У разі задоволення позову одного з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, інший з подружжя, який не був стороною договору іпотеки, а надав лише згоду на вчинення договору іпотеки іншим з подружжя, стає співіпотекодавцем. Рішення суду про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, є підставою для внесення до державного реєстру запису про те, що така особа є співіпотекодавцем

03 липня 2023 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ спільного сумісного майна подружжя.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 і ОСОБА_2 перебували у зареєстрованому шлюбі, який рішенням районного суду розірвано в березні 2015 року. В період перебування сторін у шлюбі подружжя придбало житловий будинок та земельну ділянку, на якій це майно розташоване. Нерухоме майно зареєстровано за ОСОБА_2.

Вказане нерухоме майно набуто за рахунок коштів кредитного договору, що був укладений 14 лютого 2008 року між акціонерним товариством «Райффайзен Банк Аваль» (далі – АТ «Райффайзен Банк Аваль») та відповідачем, про надання кредиту та передане в іпотеку банку. ОСОБА_1 надала свою згоду на передання вказаного нерухомого майна в іпотеку банку.

Рішенням районного суду у справі № 2-2403/10 позов АТ «Райффайзен Банк Аваль» про стягнення з ОСОБА_2 та ОСОБА_1, як поручителя, у солідарному порядку на користь АТ «Райффайзен Банк Аваль» заборгованості за зазначеним кредитним договором задоволено та видано виконавчий лист.

Відділом державної виконавчої служби відкрито виконавчі провадження про солідарне стягнення з ОСОБА_2 та ОСОБА_1 заборгованості за кредитним договором на користь АТ «Райффайзен Банк Аваль».

У 2018 році АТ «Райффайзен Банк Аваль» уклав з публічним акціонерним товариством «Оксі Банк» договір відступлення права вимоги, згідно з яким первісний кредитор відступає за плату новому кредитору належні йому права вимоги за кредитним договором від 14 лютого 2008 року, а новий кредитор приймає на себе всі його права та обов'язки за кредитним договором. При цьому новий кредитор набуватиме статус правонаступника первісного кредитора відповідно до чинного законодавства України у виконавчому провадженні, пов'язаному з правом вимоги (пункт 2.1 договору відступлення права вимоги).

В подальшому кредитори змінювались кілька разів, так на момент розгляду справи в суді першої інстанції іпотекодержателем спірного нерухомого майна, житлового будинку та земельної ділянки, є ОСОБА_3.

Заочним рішенням районного суду позов задоволено.

Суди попередніх інстанцій позов задовольнили, визнали за ОСОБА_1 право власності на 1/2 частку житлового будинку та 1/2 частку земельної ділянки.

ОСОБА_3, як особа, яка не брала участі у справі, в особі свого представника звернулася з касаційною скаргою, мотивувавши тим, що оскаржуване судові рішення апеляційного суду порушує права та законні інтереси ОСОБА_3, як іпотекодержателя нерухомого майна, що є предметом спору між подружжям, проте її не було залучено до участі у розгляді цієї справи.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

Перед об'єднаною палатою для забезпечення єдності судової практики постало правове питання: чи є обов'язковою участь іпотекодержателя у справі про поділ майна подружжя, яке одним з подружжя передано в іпотеку?

Верховний Суд зазначив, що у справі, яка переглядалася, у разі визначення часток у спільній сумісній власності за рішенням суду за позовом одного із подружжя (співвласника) спільна сумісна власність подружжя припинена шляхом перетворення у спільну часткову власність. Тобто колишне подружжя залишаються співвласниками майна, що є частковою спільною власністю, право власності до іншої особи не перейшло, а змінено від спільної власності.

У разі задоволення позову одного з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, інший з подружжя, який не був стороною договору іпотеки, а надав лише згоду на вчинення договору іпотеки іншим з подружжя, стає співіпотекодавцем. Рішення суду про визнання права на частку в праві спільної власності на майно,

яке перебуває в іпотеці, є підставою для внесення до державного реєстру запису про те, що така особа є співіпотекодавцем.

Сторонами у цивільному процесі є позивач і відповідач (частина перша статті 48 ЦПК України).

У справі, яка переглядалася, виник спір між подружжям щодо поділу майна подружжя шляхом визнання права на частку в праві спільної власності на майно, унаслідок чого спільна сумісна власність трансформувалася у спільну часткову із визначенням ідеальних часток. Матеріально-правову і процесуальну заінтересованість у результаті справи мають лише сторони цієї справи.

Отже, іпотекодержатель не може бути у цій справі стороною, зокрема співвідповідачем.

Іпотека є специфічним видом забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні його власника, який обмежений у правомочності самостійно розпоряджатися нерухомим майном. Особливістю цього виду забезпечення виконання зобов'язання є те, що обтяження майна іпотекою відбувається незалежно від зміни власника такого майна.

Верховний Суд зазначив, що хоча визнання права на частку в праві спільної власності на майно, що є предметом іпотеки, як у цій справі, не припиняє права іпотекодержателя, проте він може мати процесуальний інтерес до участі у справі, який може бути реалізований через його залучення до участі у справі як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору. Зокрема, відповідно до частини другої статті 4 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» у разі визначення часток у праві спільної сумісної власності чи їх зміни проводиться державна реєстрація таких змін. Цим, наприклад, може бути зумовлений процесуальний інтерес іпотекодержателя як обтяжувача речового права. Такий інтерес може бути зумовлений і необхідністю дотримання принципу добросовісності з боку подружжя при виконанні боргових зобов'язань та поділі майна, що передано в іпотеку.

Зазначене дає підстави вважати, що за певних обставин іпотекодержатель може бути залучений до участі у справі як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

У справі за позовом одного з подружжя до іншого з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, матеріально-правову і процесуальну заінтересованість у результаті справи мають лише сторони цієї справи. Іпотекодержатель залежно від конкретних обставин справи може мати процесуальний інтерес до участі у справі про поділ майна подружжя, який може бути реалізований через його залучення до участі у справі як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору (статті 52, 53 ЦПК України). Такими обставинами є,

зокрема: існування матеріально-правового зв'язку зі стороною, на боці якої виступає третя особа, при обов'язковій відсутності спору про право з протилежною стороною у справі; можливість виникнення у майбутньому у третьої особи права на позов або пред'явлення до неї позовних вимог зі сторони позивача чи відповідача. Суд залучає іпотекодержателя до участі у справі за позовом одного з подружжя до іншого з подружжя про визнання права на частку в праві спільної власності на майно, яке перебуває в іпотеці, як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, за умови, якщо з урахуванням конкретних обставин справи встановить, що рішення суду може вплинути на права та обов'язки іпотекодержателя.

ОСОБА_3 у цій справі не є особою, яка не була залучена до участі у справі, а є процесуальним правонаступником учасника справи, а саме АТ «Райффайзен Банк Аваль», яке у порядку пункту 1 частини першої статті 365 ЦПК України при підготовці розгляду справи апеляційним судом залучено до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору. Такий процесуальний правонаступник заміщує особу, яка була учасником справи, а тому відповідно до частини другої статті 55 ЦПК України усі дії, вчинені в цивільному процесі до вступу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були обов'язкові для особи, яку він замінив.

З урахуванням наведеного Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду відхиляє доводи касаційної скарги про те, що іпотекодержатель не був залучений до участі у справі, так як він був залучений до участі у справі і набув усіх прав та обов'язків учасника справи.

Верховний Суд вважає, що апеляційний суд дійшов вірного висновку про те, що спірне нерухоме майно є спільним сумісним майном подружжя, оскільки житловий будинок і земельну ділянку сторони набули за час шлюбу. Презумпцію спільності майна подружжя відповідачем не спростовано. При цьому знаходження спірного майна в іпотеці не змінює його правового режиму.

А тому доводи касаційної скарги про те, що оскаржуваним судовим рішенням порушено права ОСОБА_3, як нового іпотекодержателя, є безпідставними, оскільки після визнання за ОСОБА_1 права власності на 1/2 частку спірних житлового будинку та земельної ділянки іпотека не припинилася. Предмет іпотеки було набуто за кредитні кошти у день укладення кредитного договору і передано ОСОБА_2 в іпотеку зі згоди іншого з подружжя – ОСОБА_1.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 липня 2023 року у справі № 523/8641/15 (провадження № 61-9085сво21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112058226>.

5.2. У спорах між батьками про визначення місця проживання дитини до 14 років сама дитина через своїх батьків, усиновлювачів, опікунів чи інших осіб, визначених законом, не може виступати позивачем чи третьою особою із самостійними вимогами, оскільки такі спори є спорами між батьками щодо визначення місця проживання дитини, при вирішенні яких дитина з урахуванням статті 171 СК України та статті 12 Конвенції про права дитини висловлює свою думку та бажання щодо проживання разом з одним із батьків. Якщо малолітня дитина бажає проживати з одним із батьків, то її інтерес збігатиметься з інтересом одного з батьків, і в такому випадку самостійна вимога малолітньої дитини відсутня. Якщо малолітня дитина звертається з позовом через одного з батьків як законного представника, це буде позов із такою самою вимогою, що й позов батька чи матері дитини

31 липня 2023 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 в особі законного представника – ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи: Шевченківська районна в місті Києві державна адміністрація (далі – Шевченківська РДА), Голосіївська районна в місті Києві державна адміністрація (далі – Голосіївська РДА), про визначення місця проживання дитини; за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, треті особи: Шевченківська РДА, Голосіївська РДА, про визначення місця проживання дитини.

ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дитини, а ОСОБА_2 звернулася із зустрічним позовом.

ОСОБА_3 через свого законного представника – ОСОБА_1, як третя особа, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2, у якому просив суд залишити своє місце проживання та постійного перебування дитини з батьком.

Відмовляючи у прийнятті позовної заяви ОСОБА_3, суди попередніх інстанцій зазначили, що оскільки спір виник між батьками щодо визначення місця проживання дитини, то сама дитина не може бути третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Проте думка дитини має бути заслухана під час розгляду справи.

Постановою Верховного Суду ухвалу районного суду та постанову апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

Відповідно до частини першої статті 42 ЦПК України у справах позовного провадження учасниками справи є сторони, треті особи. Сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач (частина перша статті 48 ЦПК України).

Здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді (цивільна процесуальна дієздатність) мають

фізичні особи, які досягли повноліття, а також юридичні особи (частина перша статті 47 ЦПК України).

Малолітня фізична особа не володіє процесуальною дієздатністю.

Процесуальним засобом реалізації батьками права на судовий захист своєї дитини, гарантованим статтею 55 Конституції України, є процесуальне представництво. Воно забезпечує участь у цивільному процесі батьків, надає їм можливість використовувати всі передбачені законодавством юридичні можливості для ведення цивільних справ у суді та захисту суб'єктивних прав й інтересів дитини. Батьки мають право виступати представниками дитини, зокрема у цивільному процесі.

У спорах між батьками про визначення місця проживання дитини до 14 років сама дитина через своїх батьків, усиновлювачів, опікунів чи інших осіб, визначених законом, не може виступати позивачем чи третьою особою із самостійними вимогами. Такі спори є спорами між батьками щодо визначення місця проживання дитини, при вирішенні яких дитина, яка може висловити свою думку, з урахуванням статті 171 СК України та статті 12 Конвенції про права дитини, висловлює свою думку та бажання щодо проживання разом з одним із батьків.

Якщо малолітня дитина бажає проживати із одним з батьків, то її інтерес збігатиметься з інтересом одного з батьків. У такому випадку самостійна вимога малолітньої дитини відсутня. Якщо малолітня дитина звертається з позовом через одного з батьків як законного представника, це буде позов у такою самою вимогою, що і позов батька чи матері дитини.

З огляду на висновки, зроблені за результатами касаційного перегляду цієї справи, Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду відступила від висновку щодо можливості пред'явлення малолітньою особою через свого представника самостійного позову у спорах між її батьками про визначення місця проживання дитини, викладеного в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 23 червня 2022 року у справі № 490/1087/21 (провадження № 61-18232св21).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 липня 2023 року у справі № 761/19046/22 (провадження № 61-2959сво23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112609430>.

5.3. Спадкоємці (дружина, батьки та діти) чоловіка, якого записано після його смерті батьком дитини, можуть оспорювати його батьківство, якщо він не знав або не міг знати про вагітність жінки, з якою перебував у шлюбі, згідно з частиною третьою статті 137 СК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону

31 липня 2023 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, яка є законним представником недієздатного ОСОБА_2, у справі за позовом ОСОБА_1, як законного представника недієздатного ОСОБА_2, до ОСОБА_3, третя особа – Києво-Святошинський районний відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Київській області, про оспорювання батьківства та виключення відомостей про особу як батька з актового запису про народження дитини.

Позовну заяву ОСОБА_1 мотивовано тим, що вона та ОСОБА_4, який помер у січні 2018 року, є батьками ОСОБА_2 та ОСОБА_5.

ОСОБА_4, починаючи з жовтня 2006 року, перебував у зареєстрованому шлюбі з відповідачем, під час шлюбу у них народилася дочка ОСОБА_6.

У жовтні 2017 року між ОСОБА_4 та ОСОБА_3 було зареєстровано шлюб (повторний шлюб).

Після смерті ОСОБА_4 було відкрито спадкову справу.

У червні 2018 року ОСОБА_3 народила сина ОСОБА_7, батьком якого в силу вимог статті 122 СК України записаний ОСОБА_4.

Рішенням міськрайонного суду в липні 2018 року у справі № 357/1933/18 за заявою ОСОБА_1 про визнання фізичної особи недієздатною, встановлення опіки та призначення опікуна, ОСОБА_2 (1995 року народження), визнано недієздатним з шестимісячного віку, встановлено опіку над ним та призначено ОСОБА_1 опікуном.

Державний нотаріус відмовила ОСОБА_2 у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом на 13/25 часток спірного домоволодіння та 1/10 частку земельної ділянки за адресою цього домоволодіння.

Постановою Верховного Суду від 20 липня 2022 року у справі № 369/220/20 (провадження № 61-5303св22) за позовом ОСОБА_1, яка діє в інтересах недієздатного ОСОБА_2, до ОСОБА_3, яка діє в інтересах неповнолітніх ОСОБА_6 та ОСОБА_7, про визначення додаткового строку для прийняття спадщини рішення районного суду та постанову апеляційного суду скасовано. Ухвалено нове судове рішення про відмову у задоволенні позову. Зі змісту цієї постанови вбачається, що, відмовляючи у задоволенні позову, касаційний суд обґрунтовано керувався тим, що недієздатний ОСОБА_2 є таким, що прийняв спадщину після смерті свого батька ОСОБА_4 у порядку частини четвертої статті 1268 ЦК України, а отже, на нього не поширюються положення частини третьої статті 1272 ЦК України.

Позивач вважала, що ОСОБА_4 не може бути батьком ОСОБА_2, ОСОБА_4 не було відомо про вагітність ОСОБА_3, тобто ОСОБА_4 за життя не міг знати, що буде записаний батьком новонародженого ОСОБА_2, оскільки помер до його народження.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні позову відмовлено. Постанову апеляційного суду мотивовано тим, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку про відсутність підстав для застосування до спірних правовідносин положень частини третьої статті 137 СК України.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій скасовано, справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Перед об'єднаною палатою для забезпечення єдності судової практики постало правове питання: чи можливо застосувати до спірних правовідносин частину третю статті 137 СК України, зокрема, що позивач як законний представник спадкоємця має право оспорити батьківство ОСОБА_4 (колишнього чоловіка) відносно малолітнього ОСОБА_2 оскільки, на думку позивача, ОСОБА_4 за життя не знав про вагітність дружини (відповідач ОСОБА_3)?

У доктрині процесуального права позови про визнання поділяються на позитивні та негативні.

По своїй суті позов про оспорювання батьківства, після смерті особи, яка записана батьком дитини, є негативним, в якому позивач стверджує, що певний чоловік не є батьком дитини. В такому разі за допомогою цього позову відбувається захист приватного інтересу позивача (зокрема в сфері спадкування).

Тлумачення статті 137 СК України, з урахуванням розумності, свідчить, що вказана норма визначає випадки, за яких батьківство особи може бути оспорено після смерті особи, яка записана батьком дитини;

перший випадок стосується випадку, коли чоловік ще під час вагітності жінки подав нотаріусу заяву про невизнання свого батьківства. У такому разі після смерті чоловіка оспорити батьківство можуть його спадкоємці (частина перша статті 137 СК України);

другий випадок охоплює ситуацію коли чоловік за життя подав позов до суду про виключення запису про нього як батька дитини. У цьому разі його спадкоємці можуть підтримати позовну заяву відповідно до положень статті 55 ЦПК про процесуальне правонаступництво (частина друга статті 137 СК України);

третьої випадок оспорювання батьківства стосується обставин, коли через поважні причини чоловік не знав про те, що записаний батьком дитини, і помер. Однак на відміну від перших двох випадків можливість оспорити батьківство належить лише таким його спадкоємцям, як дружина, батьки та діти (частина третя статті 137 СК України).

Якщо певні сімейні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами або домовленістю (договором) сторін, до них

застосовуються норми цього Кодексу, які регулюють подібні відносини (аналогія закону) (частина перша статті 10 СК України).

Тлумачення частини першої статті 10 СК України свідчить, що:

законодавець визначив порядок усунення прогалин в сімейному праві. Сімейні відносини є різноманітними, а соціальне життя – рухливе. У зв'язку з цим може виникнути необхідність визначення певного правила, яке не закріплено в законі безпосередньо;

умовами застосування аналогії закону є те, що: відносини, до яких застосовується аналогія, охоплюються предметом сімейно-правового регулювання (статті 1, 2 СК України); наявність прогалини в їх регулюванні (прогалини в праві); відсутній регулятор, який визначав би правила поведінки учасників сімейних відносин (норми законодавства або договору), існує норма, що регулює подібні за змістом відносини; застосування аналогії закону не повинно суперечити суті цих відносин.

Касаційний суд зауважує, що можуть існувати випадки, коли чоловік, який записаний батьком після його смерті, помер до народження дитини і не знав або не міг знати про вагітність жінки, з якою перебував у шлюбі (зокрема, подружжя не підтримує шлюбних відносин; не проживає разом, однак продовжує перебувати у шлюбі; роз'єднання подружжя через поважні причини, зумовлені повномасштабним вторгненням російських військ в Україну; перебування жінки на ранній стадії вагітності під час смерті чоловіка, який в силу природних причин не може подати відповідну заяву до нотаріуса про невизнання свого батьківства, тощо). У подібних випадках у спадкоємців чоловіка, який записаний батьком дитини після його смерті, виникає спір про те, чи є чоловік батьком новонародженої дитини. Позбавлення спадкоємців права оспорювати батьківство чоловіка, який записаний батьком дитини, що народилась вже після смерті такої особи, суперечить принципу розумності та справедливості.

Касаційний суд констатує, що в СК України є прогалина та відсутній регулятор, який визначав би правило поведінки учасників сімейних відносин для випадку, коли чоловік, який записаний батьком після його смерті, помер до народження дитини і не знав або не міг знати про вагітність жінки, з якою перебував у шлюбі. Подібною нормою є частина третя статті 137 СК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону.

Тому об'єднана палата вважає, що спадкоємці (дружина, батьки та діти) чоловіка, який записаний після його смерті батьком дитини, можуть оспорювати його батьківство, якщо він не знав або не міг знати про вагітність жінки, з якою перебував у шлюбі, згідно з частиною третьою статті 137 СК України, яка підлягає застосуванню на підставі аналогії закону.

З урахуванням наведеного Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду відступила від висновків Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду, зроблених

у постановах від 23 вересня 2020 року у справі № 202/4051/18 (провадження № 61-18435св19) та від 14 серпня 2019 року у справі № 760/6156/15-ц (провадження № 61-25367св18), щодо неможливості оспорювання батьківства особи, записаної після смерті батьком дитини, спадкоємцями такої особи за наявності поважних причин, через які особа не знала або не могла знати про вагітність жінки (матері дитини).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 липня 2023 року у справі № 461/3122/19 (провадження № 61-10148сво22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112731316>.

6. Питання процесуального права

6.1. Вирішення спору із суб'єктом владних повноважень щодо права на отримання страхових виплат відповідно до частини другої, пункту 3 частини шостої статті 12, пункту 2 частини першої статті 263 КАС України має розглядатися за правилами адміністративного судочинства

26 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_1 про встановлення факту, що має юридичне значення, заінтересовані особи: Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Одеській області, Департамент праці та соціальної політики Одеської міської ради, Головне управління Пенсійного фонду України в Одеській області.

Суди встановили, що ОСОБА_1 є особою з інвалідністю I групи з дитинства. Заявник перебував на утриманні свого батька ОСОБА_2 до моменту смерті останнього.

Встановлено, що за життя ОСОБА_2 працював судовим механіком в Іллічівському торговому порту, що підтверджується особою справою від 03 травня 1995 року № 152.

Згідно з довідкою капітана порту ДП «Адміністрація морських портів України» Іллічівської філії ДП «Адміністрація морських портів України» від 26 грудня 2017 року на ім'я ОСОБА_2 02 лютого 2001 року оформлено посвідчення особи моряка НОМЕР_3.

ОСОБА_1 звертався до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України з листом щодо випадку смерті свого батька ОСОБА_2 на морському судні з метою взяття його на облік та здійснення страхових виплат. Листом Фонду повідомлено ОСОБА_1 про те, що до управління повідомлень та документів, які б підтвердили настання нещасного випадку на виробництві з його батьком, не надходило, також в управлінні відсутня інформація щодо роботодавця та назви судна, на якому

працював ОСОБА_2. Тому у Фонду немає законних підстав щодо взяття заявника на облік та призначення йому страхових виплат.

Рішенням районного суду у задоволенні заяви ОСОБА_1 про встановлення факту, що має юридичне значення, відмовлено.

Ухвалою апеляційного суду рішення районного суду скасовано, заяву ОСОБА_1 залишено без розгляду.

Ухвалу мотивовано тим, що встановлення юридичного факту, про який просить заявник, породжує правовий наслідок, оскільки у заявника фактично виник спір з Управлінням виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Одеській області щодо виплати страхового відшкодування, тому така заява підлягає розгляду в порядку позовного провадження за загальними правилами.

Постановою Верховного Суду рішення районного суду та ухвалу апеляційного суду скасовано, провадження у справі закрито, роз'яснено заявнику право звернутися з відповідним позовом до суду адміністративної юрисдикції з огляду на таке.

Факт перебування на утриманні потерпілого у разі відсутності відповідних документів і неможливості їх відновлення встановлюється в судовому порядку (частина третя статті 43 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»).

Установлений нормативно-правовими актами порядок призначення страхових виплат передбачає прийняття Фондом соціального страхування України (далі – Фонд) рішення про призначення страхових виплат на підставі заяви потерпілого або заінтересованої особи за наявності усіх необхідних документів і прийняття відповідних рішень у десятиденний строк, не враховуючи дня надходження зазначених документів (частина перша статті 44 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»).

Фонд є суб'єктом владних повноважень, наділеним владними управлінськими функціями у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням.

Відповідно до частини другої статті 12 КАС України спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи, а згідно з пунктом 3 частини шостої цієї ж статті для цілей цього Кодексу справами незначної складності є справи щодо оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг.

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 263 КАС України суд розглядає за правилами спрощеного провадження без повідомлення учасників справи (у письмовому провадженні) справи щодо оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг.

Якщо вирішення спору має відбуватися в позовному провадженні за правилами адміністративного судочинства, то згідно з вимогами частини першої статті 377, пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України провадження у цивільній справі підлягає закриттю.

Таким чином, якщо при розгляді заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, визначено, що існує спір про право і справа має розглядатися за правилами того судочинства, за яким подано цю заяву, проте в порядку позовного провадження, то суд залишає заяву без розгляду.

У разі, якщо справа підлягає розгляду в порядку іншого судочинства, ніж подано заяву про встановлення факту, що має юридичне значення, то суд відмовляє у відкритті провадження або закриває провадження у справі, якщо провадження у справі було відкрито.

Отже, апеляційний суд, залишаючи заяву ОСОБА_1 без розгляду у зв'язку з тим, що метою встановлення факту, що має юридичне значення, є у подальшому отримання заявником від Фонду страхових виплат, тому такий спір розглядається судами в позовному провадженні за загальними правилами, не врахував, що заявлені ОСОБА_1 вимоги не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, що свідчить про порушення апеляційним судом норм процесуального права.

У справі, що переглядалась, вирішення спору із суб'єктом владних повноважень щодо права на отримання страхових виплат відповідно до частини другої, пункту 3 частини шостої статті 12, пункту 2 частини першої статті 263 КАС України має розглядатися в спрощеному позовному провадженні як справа незначної складності за правилами адміністративного судочинства, тож заявнику необхідно роз'яснити про право подати позов у порядку адміністративного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 липня 2023 року у справі № 523/15106/19 (провадження № 61-8587св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112484392>.

6.2. Суд відмовляє в затвердженні мирової угоди щодо розірвання шлюбу, оскільки відповідно до статті 110 СК України розірвання шлюбу можливе лише за рішенням суду, тому такі умови мирової угоди є невиконуваними

26 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя.

Позовну заяву мотивовано тим, що 25 липня 2014 року між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 укладено шлюб. У шлюбі в них народився син ОСОБА_3.

Подружні відносини між сторонами припинені, спільного господарства не ведуть.

За час шлюбу подружжям придбано майно, яке є спільною сумісною власністю подружжя та підлягає поділу. Позивач зазначала, що квартира АДРЕСА_1 є її особистою приватною власністю, яка поділу не підлягає, оскільки придбана за кошти від продажу належної їй особисто до шлюбу іншої квартири з укладенням договорів продажу однієї квартири та купівлі іншої в один день.

Уточнивши позовні вимоги, ОСОБА_1 просила суд розірвати шлюб, укладений між нею та ОСОБА_2, та здійснити поділ спільного майна подружжя.

Заочним рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено частково. Розірвано шлюб, укладений між сторонами у справі, здійснено поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Під час перегляду справи в суді касаційної інстанції ОСОБА_1 та ОСОБА_2 подали заяву про укладення мирової угоди.

Постановою Верховного Суду заочне рішення районного суду та постанову апеляційного суду в частині позовних вимог про розірвання шлюбу залишено без змін, а спільну заяву сторін про затвердження мирової угоди щодо поділу майна подружжя задоволено частково з огляду на таке.

У мировій угоді, яка подана сторонами Верховному Суду для затвердження, об'єднано вимоги про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя.

Верховний Суд вважав, що в частині розірвання шлюбу слід відмовити у затвердженні мирової угоди, оскільки відповідно до статті 110 СК України розірвання шлюбу можливе лише за рішенням суду. Тому у будь-якому випадку такі умови мирової угоди є невиконуваними.

Оскільки розірвання шлюбу між подружжям, яке має дітей, в імперативному порядку здійснюється лише судом, то затвердити мирову угоду з вимогами про розірвання шлюбу неможливо, вона порушує вимоги закону, що є підставою для відмови у затвердженні мирової угоди і продовження судового розгляду (пункт 1 частини п'ятої статті 207 ЦПК України).

Оскаржувані судові рішення судів попередніх інстанцій в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу ухвалено з додержанням норм процесуального права, відтак скасуванню не підлягають.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 липня 2023 року у справі № 523/1545/22 (провадження № 61-1300св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112484421>.

6.3. Сам по собі факт, що майнова шкода, завдана суб'єкту владних повноважень його працівником під час проходження публічної служби, не змінює правової природи спору, який стосується відшкодування шкоди в порядку регресу на підставі статей 1172, 1191 ЦК України, та не перетворює такий спір на публічно-правовий

05 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро) у справі за позовом Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро) до ОСОБА_1 про відшкодування майнової шкоди.

Суди установили, що позивач у розумінні пункту 7 частини першої статті 4 КАС України є суб'єктом владних повноважень.

Відповідач ОСОБА_1 обіймає посаду начальника Енергодарського міського відділу державної виконавчої служби Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро), яка є посадою публічної служби.

18 вересня 2020 року між сторонами у справі укладено договір про повну індивідуальну матеріальну відповідальність, за умовами якого ОСОБА_1 передано транспортний засіб – автомобіль «BMW 325».

За результатами проведеної інвентаризації необоротних активів (протокол від 06 серпня 2021 року) виявлено нестачу транспортного засобу – зазначеного автомобіля, який був переданий відповідачу, як матеріально-відповідальній особі. Згідно зі звітом експерта від 07 жовтня 2021 року розмір завданого збитку від нестачі автомобіля становить 64 600,00 грн.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, провадження у справі закрито. Роз'яснено позивачу, що справа підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства.

Постановою Верховного Суду судові рішення скасовано, справу направлено для продовження розгляду до суду першої інстанції з огляду на таке.

Частиною першою статті 19 ЦПК України передбачено, що суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають

із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

Відповідно до частини першої статті 19 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом установлений інший порядок судового вирішення. Зокрема, юрисдикція адміністративних судів поширюється на спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби.

З аналізу змісту статті 46 КАС України вбачається, що суб'єкт владних повноважень може звертатися до суду з адміністративним позовом до громадян України, іноземців чи осіб без громадянства, їх об'єднань, юридичних осіб, які не є суб'єктами владних повноважень, виключно для превентивного судового контролю своєї ж діяльності та у випадках, визначених законом.

Натомість визначальні ознаки приватноправових відносин – це юридична рівність та майнова самостійність їх учасників, наявність майнового чи немайнового особистого інтересу суб'єкта. Спір має приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням приватного права (як правило, майнового) певного суб'єкта, що підлягає захисту у спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин, навіть якщо до порушення приватного права призвели владні управлінські дії суб'єкта владних повноважень.

Таким чином, справа не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства з огляду лише на її суб'єктний склад.

Закриваючи провадження у справі, суд першої інстанції, з чим погодився апеляційний суд, керувався тим, що для вирішення спору по суті необхідним є встановлення правомірності дій відповідача під час проходження державної служби, що відноситься до компетенції адміністративного суду.

У касаційній скарзі Південно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції вказує на те, що звернулося до суду з позовом до ОСОБА_1 про відшкодування шкоди у порядку регресу на підставі статей 1172, 1191 ЦК України.

З огляду на зазначене за своїм суб'єктним складом, предметом спору, обраним позивачем способом захисту порушених прав та характером спірних правовідносин спір у цій справі є приватноправовим і підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства.

Сам по собі той факт, що майнова шкода, завдана позивачу, – суб'єкту владних повноважень під час проходження відповідачем публічної служби, не змінює правової природи спірних відносин і не перетворює цей спір на публічно-правовий.

У справі, що переглядалася, суди не врахували, що визначення (зміна) предмета, підстав позову у спорі – це право, яке належить позивачу. Натомість

установлення обґрунтованості позову – це обов'язок суду, який здійснюється під час розгляду справи, а не на стадії відкриття провадження.

Звертаючись до суду з позовом до ОСОБА_1, Південно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції просило відшкодувати шкоду у порядку регресу на підставі статей 1172, 1191 ЦК України, вказуючи на те, що правовідносини між сторонами не стосуються безпосередньо прийняття, проходження чи звільнення з публічної служби, не спрямовані на захист прав, свобод та інтересів особи від порушень з боку суб'єкта владних повноважень.

Предметом спору в цій справі є відшкодування шкоди в порядку регресу, тому судам попередніх інстанцій належало встановити наявність правових підстав для застосування норм матеріального права, які регулюють спірні правовідносини, та залежно від встановлених обставин ухвалити відповідне судове рішення по суті спору.

Суд першої інстанції, з яким помилково погодився апеляційний суд, не встановив належним чином правової природи правовідносин, які виникли між учасниками справи, а тому дійшов помилкового висновку про закриття провадження у справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 липня 2023 року у справі № 206/2402/22 (провадження № 61-1918св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112287746>.

6.4. Забезпечення позову про поділ майна осіб, які проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу, у вигляді встановлення заборони на відчуження нерухомого майна, яке є предметом іпотеки, на яке вже було накладено арешт у порядку примусового виконання судового рішення та звернуто стягнення, не може вважатися допустимим заходом охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій з боку відповідача

04 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу публічного акціонерного товариства акціонерного банку «Укргазбанк» (далі – ПАТ АБ «Укргазбанк», Банк) у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, Державне підприємство «Сетам» (далі – ДП «Сетам»), третя особа – ОСОБА_3, про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу з 01 січня 2004 року до 15 березня 2010 року та визнання за позивачем права власності на 1/2 частку житлового будинку та 1/2 частку земельної ділянки.

Одночасно з позовною заявою позивачем до суду подано заяву про забезпечення позову, в якій він просив суд заборонити відчуження будинку АДРЕСА_1, а також земельної ділянки до вирішення справи по суті.

Заяву обґрунтовано тим, що зазначене нерухоме майно є предметом спору про поділ майна осіб, які проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Однак з інтернет-сайту ДП «Сетам» він дізнався, що проведення аукціону з продажу вказаного майна призначено на 15 квітня 2021 року.

Позивач вважав, що для забезпечення виконання судового рішення у цій справі необхідним є вжиття судом заходів забезпечення позову, що гарантуватиме виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог.

Ухвалою міськрайонного суду, залишеною без змін апеляційним судом, заяву ОСОБА_1 про забезпечення позову задоволено.

Звертаючись з касаційною скаргою, ПАТ АБ «Укргазбанк» зазначив, що застосований у справі захід забезпечення позову порушує його права, перешкоджає виконанню рішення Печерського районного суду міста Києва від 31 липня 2012 року у справі № 2-1042/12, яким стягнуто на користь банку з ОСОБА_2 заборгованість за кредитним договором у розмірі 1 768 058,88 грн. Послався на те, що спірне майно є предметом іпотеки за зобов'язаннями ОСОБА_2, які випливають з кредитного договору від 29 квітня 2011 року. При цьому під час примусового виконання рішення Печерського районного суду міста Києва від 31 липня 2012 року у справі № 2-1042/12 уже були проведені торги з реалізації будинку та земельної ділянки. Переможцем торгів було здійснено остаточний розрахунок та приватним виконавцем видано акт про реалізацію предмета іпотеки, який за своєю суттю є оформленням договірних відносин купівлі-продажу на прилюдних торгах.

Постановою Верховного Суду ухвалу міськрайонного суду та постанову апеляційного суду скасовано, в задоволенні заяви про забезпечення позову відмовлено з огляду на таке.

У статті 150 ЦПК України встановлені види забезпечення позову, зокрема заборона вчиняти певні дії.

Відповідно до частини третьої статті 150 ЦПК України види забезпечення позову мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами.

Заборона вчиняти певні дії, поряд з іншим, може бути пов'язана із необхідністю збереження об'єкта спору в існуючому стані та збереження його статусу, що має сприяти вирішенню спору та можливості виконання судового рішення.

Співмірність передбачає співвідношення негативних наслідків від вжиття заходів забезпечення позову з тими негативними наслідками, які можуть настати в результаті невжиття цих заходів, з урахуванням відповідності права чи законного інтересу, за захистом яких заявник звертається до суду, майнових наслідків накладення арешту на майно та (або) грошові кошти чи заборони відповідачу здійснювати певні дії.

Отже, при вирішенні питання про забезпечення позову суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних

заходів з урахуванням такого: розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; ймовірності утруднення виконання або невиконання рішення суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, які не є учасниками справи.

Задовольняючи заяву ОСОБА_1 про забезпечення позову шляхом встановлення заборони на відчуження нерухомого майна, щодо якого здійснювалися дії з примусової реалізації, суди попередніх інстанцій не звернули належної уваги на співмірність застосованого заходу забезпечення позову із предметом і підставами поданого позову, не врахували негативні наслідки від вжиття такого заходу та безпосередній вплив на права та охоронювані законом інтереси осіб, які не є учасниками цієї справи, – стягувача ПАТ АБ «Укргазбанк» та особи – переможця торгів, який, сплативши грошові кошти за придбаний ним лот та отримавши акт реалізації майна з електронних торгів, позбавлений можливості завершити процедуру оформлення права власності на придбане на прилюдних торгах майно.

З огляду на викладене застосований судом першої інстанції захід забезпечення позову у вигляді встановлення заборони на відчуження нерухомого майна, яке є предметом іпотеки, на яке вже було накладено арешт в порядку примусового виконання судового рішення та звернуто стягнення, не може вважатись допустимим заходом охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій з боку відповідача.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 липня 2023 року у справі № 359/3016/21 (провадження № 61-6893св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112030193>.

7. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

7.1. Розрахунок заборгованості за аліментами боржника, який веде особисте селянське господарство, державному виконавцю потрібно проводити за загальним правилом – виходячи з фактичного заробітку (доходу) (частина перша статті 195 СК України), а не із застосуванням положень частини другої статті 195 СК України, виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості

05 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного

провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за скаргою ОСОБА_1 на дії старшого державного виконавця Рожищенського відділу державної виконавчої служби у Луцькому районі Волинської області Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Львів) (далі – Рожищенський ВДВС у Луцькому районі Волинської області ЗМУ МЮ (м. Львів)), заінтересована особа (боржник) – ОСОБА_2.

Судами встановлено, що на підставі рішення районного суду у справі про стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліментів на утримання сина ОСОБА_5, у розмірі 2/7 часток від доходів ОСОБА_2, але менше 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно до досягнення сином повноліття з врахуванням індексації відповідно до закону, стосовно ОСОБА_2 відкрито виконавче провадження. Державний виконавець провів розрахунок заборгованості за аліментами.

У серпні 2022 року старшим державним виконавцем здійснено перерахунок заборгованості за аліментами (відповідно до статті 71 Закону України «Про виконавче провадження»), розмір якої зменшився у порівнянні з попереднім розрахунком.

Задовольняючи частково скаргу стягувача аліментів, суди попередніх інстанцій виходили з того, що ОСОБА_2 на час виникнення заборгованості зі сплати аліментів за трудовими та цивільно-правовими договорами не працював, а займався особистим селянським господарством, від якого отримував дохід, а тому є непрацюючою працездатною особою. За таких обставин суди вважали, що наявні підстави для застосування положень частини другої статті 195 СК України при визначенні заборгованості за аліментами ОСОБА_2. Суди зазначили, що кошти, які отримує ОСОБА_2, належить до переліку доходів, із яких мають сплачуватися аліменти, але не вважаються заробітком, із величини якого здійснюється обчислення суми аліментів.

Постановою Верховного Суду ухвалу районного суду та постанову апеляційного суду в частині задоволених вимог скарги ОСОБА_1 скасовано, у задоволенні скарги в цій частині відмовлено з огляду на таке.

За правилами частини першої статті 195 СК України заборгованість за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу), визначається виходячи з фактичного заробітку (доходу), який платник аліментів одержував за час, протягом якого не провадилося їх стягнення, незалежно від того, одержано такий заробіток (дохід) в Україні чи за кордоном.

Заборгованість за аліментами платника аліментів, який не працював на час виникнення заборгованості або є фізичною особою – підприємцем і перебуває на спрощеній системі оподаткування, або є громадянином України, який одержує заробіток (дохід) у державі, з якою Україна не має договору про правову допомогу, визначається виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості (частина друга статті 195 СК України).

Відповідно до частини першої статті 4 Закону України «Про зайнятість населення» до зайнятого населення належать, зокрема особи, які забезпечують себе роботою самостійно (у тому числі члени особистих селянських господарств).

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про особисте селянське господарство» члени особистих селянських господарств є особами, які забезпечують себе роботою самостійно і відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» належать до зайнятого населення за умови, що робота в цьому господарстві для них є основною.

Враховуючи те, що ОСОБА_2 є членом селянського підсобного господарства, тобто є особою, що забезпечує себе роботою самостійно (стаття 8 Закону України «Про особисте селянське господарство»), тому відсутні правові підстави вважати, що ОСОБА_2 підпадає під категорію «непрацююча працездатна особа».

Суди попередніх інстанцій дійшли суперечливих висновків про те, що кошти, які отримує ОСОБА_2, належать до переліку доходів, із яких мають сплачуватися аліменти, але не вважаються заробітком, із величини якого здійснюється обчислення суми аліментів, а тому при обчисленні розміру заборгованості зі сплати аліментів необхідно застосовувати положення частини другої статті 195 СК України.

Положення статті 81 СК України та частини третьої статті 181 СК України вказують на необхідність визначення розміру аліментів від частки доходу платника, а не його заробітку.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 (зі змінами) затверджено Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, зокрема утримання аліментів проводиться в тому числі з доходів, що припадають на частку платника аліментів від присадибної ділянки або підсобного господарства (підпункт 16 пункт 1 Переліку).

Встановивши, що ОСОБА_2 веде особисте селянське господарство, із якого отримує дохід, що включений до Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, суди попередніх інстанцій помилково вважали, що розрахунок заборгованості за аліментами державному виконавцю потрібно проводити із застосуванням положень частини другої статті 195 СК України, тобто виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості, а не за загальним правилом – виходячи з фактичного заробітку (доходу) (частина перша статті 195 СК України).

Верховний Суд дійшов висновку про те, що державним виконавцем правомірно здійснено розрахунок заборгованості за аліментами боржнику

відповідно до вимог частини першої статті 195 СК України, виходячи з доходу платника аліментів від ведення особистого селянського господарства.

Водночас Верховний Суд зауважив, що при застосуванні положень частини першої статті 195 СК України та розрахунку заборгованості за аліментами із доходу платника аліментів обов'язковому врахуванню підлягають положення частини другої статті 182 СК України, які визначають, що мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим ніж 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 липня 2023 року у справі № 155/1875/13-ц (провадження № 61-5921св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112145969>.

7.2. Тлумачення підпункту 5 пункту 27 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України, з урахуванням принципу розумності, свідчить, що заборона безоплатної передачі земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації не поширюється на випадки виконання рішення суду, яке набрало законної сили

27 липня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на бездіяльність державного виконавця.

Суди встановили, що у 2021 році рішенням районного суду зобов'язано сільську раду виділити ОСОБА_1 в натурі (на місцевості) земельну ділянку.

У травні 2022 року постановою Маловисківського відділу державної виконавчої служби у Новоукраїнському районі Кіровоградської області Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро) (далі – Маловисківський ВДВС) відкрито виконавче провадження.

У серпні 2022 року Маловисківським ВДВС винесено вимогу виконавця, яку направлено на адресу територіальної громади й у якій зазначено, що згідно зі статтею 6 Закону України «Про виконавче провадження» в термін 3 робочих днів з дня отримання вимоги сільська рада зобов'язана виконати рішення районного суду та роз'яснено наслідки невиконання без поважних причин цього рішення.

У своїй відповіді сільська рада повідомила, що у період дії воєнного стану рішення районного суду виконати немає можливості відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного

стану». Після припинення чи скасування воєнного стану будуть вжиті усі заходи, щодо виконання рішення суду.

Також сільська рада повідомила, що на її території відсутні земельні ділянки, які відповідно до чинного законодавства підпадають під визначення невитребуваних земельних ділянок.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні скарги ОСОБА_1 відмовлено.

Постановою Верховного Суду судові рішення скасовано, скаргу задоволено з огляду на таке.

Обов'язковість виконання рішення є однією з засад виконавчого провадження (статті 2 Закону України «Про виконавче провадження»).

Згідно з частинами першою, другою статті 18 Закону України «Про виконавче провадження» виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії. Виконавець зобов'язаний здійснювати заходи примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і цим Законом.

У справі, що переглядалася, рішенням районного суду у справі № 392/779/18, залишеним без змін постановами апеляційного та касаційного судів, позов ОСОБА_1 задоволено та зобов'язано сільську раду виділити ОСОБА_1 у натурі (на місцевості) земельну ділянку, розташовану на території цієї сільської ради.

ОСОБА_1 оскаржив бездіяльність державного виконавця щодо невиконання судового рішення про зобов'язання сільської ради виділити йому в натурі (на місцевості) земельну ділянку.

Верховний Суд зазначив, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» доповнено розділ X «Перехідні положення» Земельного кодексу України пунктом 27, підпункт 5 якого передбачає, що під час дії воєнного стану земельні відносини регулюються з урахуванням таких особливостей, а саме безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації забороняється.

Тлумачення вказаної норми, з урахуванням принципу розумності, свідчить, що така заборона не поширюється на випадки виконання рішення суду, яке набрало законної сили.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 липня 2023 року у справі № 392/856/22 (провадження № 61-1092св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112634833>.

7.3. Законодавець не наділив суд повноваженнями відшкодувати моральну шкоду чи збитки ухвалою, постановленою за результатами розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця. Скаргу в частині вимог про відшкодування моральної шкоди (або будь-яких вимог, які розглядаються в порядку позовного провадження) суд залишає без розгляду і роз'яснює заявнику його право на звернення до суду з такими вимогами в порядку позовного провадження

31 липня 2023 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на бездіяльність головного державного виконавця Відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби (далі – ДВС) Міністерства юстиції України (далі – МЮУ).

Свої вимоги ОСОБА_1 обґрунтувала тим, що з ухвали Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу від 01 липня 2022 року за наслідками розгляду її скарги на дії головного державного виконавця Департаменту ДВС МЮУ дізналась про наявність постанови про приєднання виконавчого провадження № 66004114 до зведеного виконавчого провадження № 59036926, винесеної головним державним виконавцем Департаменту ДВС МЮУ. Вказану постанову, всупереч вимогам Закону України «Про виконавче провадження», вона не отримувала.

Посилаючись на те, що така бездіяльність державного виконавця є неправомірною й такою, що суперечить основним засадам виконавчого провадження, встановленим у статті 2 Закону України «Про виконавче провадження», заявник просила, зокрема, про відшкодування моральної шкоди за неналежне виконання державним виконавцем покладених на нього обов'язків у виконавчому провадженні, відкритому з примусового виконання рішення суду у справі про відшкодування шкоди, завданої їй російською федерацією незаконною окупацією Кримського півострова та позбавленням права розпоряджатися своїм майном.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, скаргу задоволено частково. Визнано неправомірною бездіяльність головного державного виконавця Відділу примусового виконання рішень Департаменту ДВС МЮУ та зобов'язано його вжити заходів у спосіб, передбачений статтею 28 Закону України «Про виконавче провадження», зокрема направити на адресу ОСОБА_1 зазначену постанову. Провадження в частині скарги про відшкодування моральної шкоди закрито.

Закриваючи провадження в частині вимог щодо відшкодування моральної шкоди, суд першої інстанції керувався тим, що законодавець не наділив суд повноваженнями стягувати моральну шкоду або інші збитки ухвалою, постановленою за результатами розгляду скарги на рішення, дії або

бездіяльність державного виконавця, зазначивши, що заявник має право на звернення до суду з вимогами про відшкодування моральної шкоди у межах позовного провадження.

Постановою Верховного Суду судові рішення в частині закриття провадження у справі скасовано, справу в цій частині направлено до суду першої інстанції для продовження розгляду з огляду на таке.

У справах за скаргами на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи інших посадових осіб державної виконавчої служби предметом судового розгляду можуть бути лише рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби. Суди розглядають справи за такими скаргами у передбаченому розділом VII ЦПК України порядку, незалежно від наявності у сторін спору про право, який підлягає розгляду в позовному провадженні. Такий спір не може бути підставою для залишення скарг без розгляду або іншим чином впливати на їх розгляд.

Оскільки розділом 7 ЦПК України визначено предмет оскарження сторонами виконавчого провадження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця в порядку судового контролю за виконанням судових рішень, а вирішення питань щодо наявності та розміру моральної шкоди може бути встановлено за участю фізичних, юридичних осіб і держави, що вказує на наявність спору між сторонами, тому заявлені вимоги у рамках вказаної скарги про відшкодування моральної шкоди з державного виконавця не можуть бути вирішені по суті, оскільки вирішуються у позовному провадженні.

Частиною шостою статті 294 ЦПК України визначено, що якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

З огляду на те, що законодавець не наділив суд повноваженнями відшкодовувати моральну шкоду чи збитки ухвалою, постановленою за результатами розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця, скаргу в частині вимог про відшкодування моральної шкоди (або будь-яких вимог, які розглядаються в порядку позовного провадження) суд залишає без розгляду і роз'яснює заявнику його право на звернення до суду з цими вимогами у порядку позовного провадження.

Зважаючи на викладене та з урахуванням наведених положень процесуального закону, висновки суду першої інстанції, з якими погодився й апеляційний суд, про закриття провадження у справі в частині вимог ОСОБА_1 про відшкодування моральної шкоди на підставі пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України є помилковими.

З урахуванням наведеного Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду відступила від висновків, викладених у постановках

Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 січня 2023 року у справі № 216/5508/20 (провадження № 61-10201св22), від 25 січня 2023 року у справі № 2-275-07 (провадження № 61-9364св22), в яких суд за аналогічних обставин дійшов висновку, зокрема про наявність підстав для закриття провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 липня 2023 року у справі № 216/5508/20 (провадження № 61-13сво23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112664735>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень 2023 року / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2023. – 53 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua